

नवराजपुर गाउँपालिका

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: ४

संख्या: ३ नवराजपुर ,

मिति: २०८२/०४/०१

भाग १

नवराजपुर गाउँपालिका

नवराजपुर गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

नवराजपुर सिरहा

मधेश प्रदेशस्तरीय सारभूत लैङ्गिक समानता नीति, २०७९ कार्यान्वयनको

पाँचवर्षे बिस्तृत स्थानीय कार्ययोजना

२०८१/८२ - २०८५/८६

मधेश प्रदेशस्तरीय सारभूत लैङ्गिक समानता नीति, २०७९
कार्यान्वयन लागि पाँचवर्षे बिस्तृत कार्ययोजना

२०८१/८२ - २०८५/८६

विषयसूची

१.	पृष्ठभूमि	१
२.	अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धिहरु र नेपालको प्रतिवद्धता	१
३.	मानव अधिकारका सिद्धान्तहरु	३
४.	राष्ट्रिय कानूनी व्यवस्थाहरु	४
५.	लैससासमा मधेश प्रदेशको अवस्था र प्रयास	६
६.	स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४	७
७.	नवराजपुर गाउँपालिकामा लैससासको क्षेत्रमा भएका प्रयासहरु	८
८.	लैससास समस्या, चुनौती र अवसरहरु	९
९.	पालिकामा कार्यरत सरोकारवालाहरुको नक्साङ्कन	११
१०.	प्रदेशस्तरीय सारभूत लैङ्गिक समानता नीति, २०७९	१२
११.	कर्यायोजना अनुगमन तथा मूल्यांकन सयन्त्र	१५
१२.	कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागि लैससास शाखा तथा उपशाखा	१७
१३.	प्रदेशस्तरीय सारभूत लैङ्गिक समानता नीति २०७९ कार्यान्वयनको पाँचवर्षे बिस्तृत कार्ययोजना २०८१/८२ - २०८५/८६	१८
	○ बिस्तृत कार्ययोजनाको उद्देश्य	
	○ औचित्यता	
	○ तयारी विधी तथा प्रक्रिया	

१४. प्रदेशस्तरीय सारभूत लैङ्गिक समानता नीति २०७९ कार्यान्वयनको पाँचवर्षे बिस्तृत कार्ययोजना

२०८१/८२ - २०८५/८६

१. पृष्ठभूमि

नवराजपुर गाउँपालिका मधेश प्रदेश अन्तर्गत सिराहा जिल्लामा अवस्थित एक गाउँपालिका हो । यो गाउँपालिका २०७३ सालमा देशमा भएको स्थानीय तह पुनर्संरचनापछि स्थापना गरिएको हो । नेपाल सरकारले लागू गरेको नयाँ स्थानीय प्रशासनिक संरचना अनुरूप साविकका भगवतिपुर, मभैरा र नवराजपुर गाउँ विकास समितिहरूलाई गाभिएर नवराजपुर गाउँपालिका गठन भएको हो । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को जनगणनाअनुसार यस गाउँपालिकाको कुल जनसंख्यामा महिला १०५९९ र पुरुषको संख्या १०१८९ रहेको छ । जम्मा ५ वटा वडामा विभाजन गरेको यस गाउँपालिकामा जन्मदत्ताको सम्बन्धमा हाल पनि यो पालिका धेरै पछाडि परेको छ । बालविवाह, महिला विरुद्धका घरेलु हिंसा, बालविवाह, जातिगत आधारमा छुवाछुत तथा लैङ्गिकताको आधारमा भेदभाव व्यवहारमा घर परिवार र समाजमा व्याप्त रहेको छ । पालिकाको नीति निर्माण तहदेखि कार्यान्वयनका तहसम्म पनि महिला, दलित तथा लक्षित समुदायहरूको अर्थपूर्ण सहभागिता हुन सकेका छैनन् । वैदेशिक रोजगारका कारण परिवार तथा बच्चाहरूमा आएको विचलन लगायत अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको आर्थिक, सामाजिक तथा शैक्षिक रूपमा सशक्त नसकिरहेको समस्याहरू यस पालिकामा छ भने अहिले सम्म पनि पालिकामा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीतिका साथै अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि उनीहरूको फरक क्षमतानुसार सिप विकास तथा रोजगारीको अवसरसम्बन्धी कुनै नीति तथा कार्यक्रमहरू प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन हुन सकिरहेको छैन ।

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सिद्धान्तका आधारमा न्यायिक समाजको निर्माण गर्नु नेपाल पक्ष भएका मानव अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय दस्तावेज, प्रतिवद्धता तथा संवैधानिक दायित्व अनुरूप यस गाउँपालिकाका नीति योजना, कार्यक्रम तथा संरचनाका सबै अङ्गहरूमा विभिन्न कारणले पछाडि पारिएका महिला, दलित, जनजाति, पिछडावर्ग, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक लगायत सीमान्तकृत समुदायलाई समान सहभागिता, अग्रसरता र निर्णय प्रक्रियामा अर्थपूर्ण सहभागिताको भूमिकासहित लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मार्फत सबैले सम्मान तथा न्यायबोध हुने वातावरण निर्माण गर्न नवराजपुर गाउँपालिका **मधेश प्रदेशबाट निर्मित “मधेश प्रदेशस्तरीय सारभूत लैङ्गिक समानता नीति, २०७९”** आधार मानी लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई आन्तरिकीकरण, मूलप्रवाहीकरण तथा स्थानीयकरण गर्ने उद्देश्यले “नवराजपुर गाउँपालिकाले “मधेश प्रदेशस्तरीय सारभूत लैङ्गिक समानता नीति, २०७९ कार्यान्वयनको पाँच वर्षे बिस्तृत स्थानीय कार्ययोजना तर्जुमा गरी आज **मिति २०८२/०३/१० मा जारी गरेको छ ।**

२. अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धिहरू र नेपालको प्रतिवद्धता

मानव अधिकारसम्बन्धी विभिन्न दस्तावेज स्वभावले नै सबैलाई बराबर रूपमा लागु हुने व्यवस्था हुन् । तर पनि अधिकारको प्रयोग, उपभोग एवं दावीको क्रममा लामो समयदेखि वञ्चित्तीकरणमा रहेका महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेशी, मुस्लिम तथा विभिन्न कारणले पछाडि पारेका

नागरिकहरूले उपभोग गर्नसकेका छैनन् । मानव अधिकारसँग सम्बन्धित अधिकांश दस्तावेजहरू प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा लैङ्गिक समानता तथा समावेशीकरणका अधिकारसँग सम्बन्धित भए तापनि विशेष गरी मानव अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय घोषणापत्र, १९४८, नागरिक तथा राजनैतिक अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय अनुवन्ध, १९६६; आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय अनुवन्ध, १९६६; महिला विरुद्धका सबै प्रकारका भेदभावहरू उन्मूलन गर्ने महासन्धि, १९७९; बाल अधिकारसम्बन्धी महासन्धि, १९८९; द्वन्द्वबाट महिला र बालबालिकाको संरक्षण गर्ने घोषणापत्र, १९७४; महिला विरुद्धको हिंसा उन्मूलनसम्बन्धी घोषणापत्र, १९९१; अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको अधिकारसम्बन्धी महासन्धि, २००६, सबै किसिमको जातीय भेदभाव उन्मूलन गर्ने सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि र संयुक्त राष्ट्रसंघ सुरक्षा परिषद्बाट महिला, शान्ति र सुरक्षाका सम्बन्धमा पारित प्रस्ताव नं १३२५ संयुक्त राष्ट्रसंघ महिला तथा बालिकाहरूमाथि हुने यौन हिंसा विरुद्धको प्रस्ताव नं १८२०, प्रस्ताव नं १८८८, अन्तर्राष्ट्रिय जनसंख्या तथा विकास सम्मेलन कार्ययोजना, १९९४ का साथै अन्तर्राष्ट्रिय श्रम संगठनले जारी गरेका साथै अन्तर्राष्ट्रिय श्रम संगठनले जारी गरेका समान कामका लागि समान पारिश्रमिकसम्बन्धी महासन्धि, १९५१, (आईओ महासन्धि १००) र रोजगार तथा व्यवसायमा हुने विभेदसम्बन्धी महासन्धि (आईओ महासन्धि १११), आदिवासी तथा जनजातिसम्बन्धी महासन्धि, १९८९ (नं १६९) र निकृष्ट प्रकारको बालश्रम विरुद्ध महासन्धि, १९९९ (नं १८२) प्रमुख हुन् । आदिवासी तथा जनजातिसम्बन्धी महासन्धि, १९८९ (नं १६९) र निकृष्ट प्रकारको बालश्रम विरुद्ध महासन्धि, १९९९ (नं १८२) आदिले पनि संस्कृति, जमिन, प्राकृतिक स्रोत, शिक्षा, प्रथाजनित न्याय प्रणाली, रोजगारीको, व्यावसायिक तालिम, सामाजिक सुरक्षा र स्वास्थ्यमा जनजातिको अधिकारका साथै आपसी परामर्शका लागि संयन्त्रको विकास र शासन व्यवस्थामा सहभागिता सुनिश्चित गरिएको छ । साथै महिलाको प्रजनन स्वास्थ्य अधिकारको संरक्षणको सम्बन्धमा सन् १९९४ मा कायरोमा भएको जनसंख्या तथा विकाससम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलन (ICPD) र यसको कार्यान्वयनलाई विशेष रूपमा लिन सकिन्छ । यस सम्मेलनले महिलाहरूको प्रजनन स्वास्थ्यसम्बन्धी अधिकार महिला मानव अधिकारको रूपमा स्थापित गरेको छ ।

महिला अधिकारसम्बन्धी १२ वटा सवालहरू : सन् १९९५ मा चौथो अन्तर्राष्ट्रिय महिला सम्मेलनबाट पारित भएका १२ वटामध्ये लैङ्गिक समानता पनि प्रमुख सवालको रूपमा राज्यले सम्बोधन गर्नुपर्ने विषय हो । सो सम्मेलनले महिलाको आर्थिक, सामाजिक, राजनैतिक अधिकारका साथै लैङ्गिक समानता कायम गर्ने, महिला र गरिबी, महिला शिक्षा र तालिम, महिला र स्वास्थ्य, महिलाविरुद्धको हिंसा, महिला र सशक्त सङ्घर्ष, महिला र अर्थतन्त्र, शक्ति र निर्णयमा महिला, महिला र सञ्चार, महिला र वातावरणजस्ता सवाललाई समानता समावेशिता र विकासको लागि स्थानीयकरण गर्न राज्यले महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्नुपर्ने कुरा उल्लेख गरेको छ ।

जाकार्टा सिद्धान्त :

यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यकहरूको अधिकार सम्बन्धमा सन् २००६ मा घोषणा गरेको जाकार्टा सिद्धान्तलाई प्रमुख रूपमा लिन सकिन्छ । त्यो पछि लैङ्गिक समानता भनेको महिला र पुरुषमा मात्र सीमित रहनु हुन्न भन्ने पक्षलाई संयुक्त राष्ट्रसंघको मानव अधिकार परिषद्बाट विभिन्न समयमा पास गरेका प्रस्तावनाहरूले यौनिकताको आधारमा यी समुदायहरूमाथि भैरहेको हिंसा, भेदभाव,

लाञ्छना तथा वञ्चितीकरणलाई निषेध गर्नुपर्ने कुरा पास गरेको छ । फलस्वरूप नेपालले पनि यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यकको आधारमा भेदभाव गर्न नहुने कुरा मौलिक हकको रूपमा प्रत्याभूत गरेको छ ।

दिगो विकास लक्ष्यः

संयुक्त राष्ट्रसङ्घको साधारण सभाले सन् २०१६ देखि २०३० सम्ममा हासिल गर्नुपर्ने दिगो विकासका १७ वटा लक्ष्य र १६९ वटा उप-लक्ष्यहरू पारित गरेको छ । यी लक्ष्यहरूले गरिबीको रेखामुनि रहेका नागरिकहरू, बालबालिका, किशोरकिशोरी, महिला अपाङ्गता भएका व्यक्ति, यौनिक अल्पसङ्ख्यक, पछाडि पारिएका समुदाय जस्तै, दलित, जनजाति, आदिवासीहरूको आवश्यकताहरूलाई समेट्ने उद्देश्य राखेको छ । लैङ्गिक समानतालाई व्यावहारिक रूपमा कायम राख्ने क्रममा दिगो विकास लक्ष्य नं ४ र ५ लाई यस सवालसँग प्रत्यक्ष रूपमा जोडिएर हेर्न सकिन्छ । लक्ष्य ४ मा उल्लिखित समावेशी र समतामूलक गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितता र लक्ष्य नं. ५ मा लैङ्गिक समानता कायम गर्ने सम्बन्धी लक्ष्यहरू वढी सान्दर्भिक देखिन्छ । दिगो विकास लक्ष्यले केवल वञ्चितीकरणमा परेकाहरूको समावेशी गर्न मात्र नभई समावेशी संस्थाहरू तथा प्रणालीहरूको विकास र तिनको निरन्तरतालाई पनि उत्तिकै जोड दिएको छ । संयुक्त राष्ट्रसंघीय संकल्प ७०/१ 'हाम्रो विश्वको रूपान्तरणः दिगो विकासका लागि सन् २०३० को एजेण्डा' मा अति विपन्नता लगायत सबै खालका गरिबीको उन्मूलन र 'कोही पनि पछाडि नछुट्नु' (Leave No One Behind) भन्ने सिद्धान्तसहित विश्व समुदायमा समानता र समावेशिताद्वारा दिगो विकासलाई प्राथमिकता दिएको छ । चरम गरिबीको अन्त्य गर्न, असमानता हटाउन, विभेदसँग लड्न र पछाडि परेका व्यक्ति र समूहको द्रुत गतिमा प्रगति गर्नका लागि कोहि पनि पछाडि नछुट्ने भन्ने मुख्य सिद्धान्तलाई दिगो विकास लक्ष्यहरूले अङ्गीकार गरेको छ । यसलाई स्थानीयकरण गर्ने र आफ्ना योजना तथा बजेटले सम्बोधन गर्ने दायित्व स्थानीय सरकारमा रहेको छ । साथै उक्त महासन्धि तथा कार्ययोजना र सवालहरू विभिन्न समितिहरूले समय समयमा नेपालको लागि दिएका सिफारिसहरू कार्यान्वयन गर्नु पनि सरकारको दायित्व हो । नेपाल सन्धि ऐन, २०४७ को दफा ९(२) अनुसार नेपाल पक्ष भएको अन्तर्राष्ट्रिय सन्धिहरूसँग नबाकिने गरी सन्धि सम्झौताहरूको कार्यान्वयन गर्नु राज्यको दायित्व हो

३. मानव अधिकारका सिद्धान्तहरू

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मानव अधिकारको महत्वपूर्ण पक्ष हो । कुनै पनि व्यक्तिलाई जातजाति, भाषा, धर्म, वर्ण, लिङ्ग, उत्पत्ति, क्षेत्र, आस्था, शारीरिक अवस्था, आर्थिक अवस्था, स्वास्थ्य स्थिति, वैवाहिक अवस्था आदिका आधारमा भेदभाव गर्न नहुने र राज्यले सबैलाई समान व्यवहार गर्नुपर्ने मानव अधिकारको प्रमुख पक्ष हो । लैङ्गिक समानता तथा समावेशीकरण समाजमा लैङ्गिक तथा सामाजिक अवस्थामा भएका व्याप्त भेदभाव तथा हिंसालाई सम्बोधन गर्नका लागि मानव अधिकारको कार्यान्वयनको क्रममा आएको सैद्धान्तिक तथा व्यावहारिक रूपमा स्वीकरोक्ति विषय हो । माथि उल्लेखित मानव अधिकारसम्बन्धी हरेक दस्तावेजहरूले हरेक व्यक्तिको मानव अधिकारको सम्मान गर्नुपर्ने कुरा विवादरहित रूपमा स्वीकारेका छन् । मानव अधिकारको सम्मान गर्ने, संरक्षण गर्ने र परिपूर्ति गर्ने दायित्व राज्यसँग रहन्छ, किनकि उसँग शक्ति, सत्ता र वैधताका साथै मानव अधिकारसम्बन्धी नेपाल पक्ष भएको अन्तरराष्ट्रिय दस्तावेजहरू कार्यान्वयन गर्ने

दायित्व पनि छ । मानव अधिकार कुनै पनि आधारमा भेदभाव नहुने भएको हुनाले यो सार्वभौम, अभिवाज्य, अभिच्छेद, विश्वव्यापकता, अहरणीय, अन्तरनिर्भर, समान र अविभेद एवं विवादरहित हुन्छ । त्यसैले मानव अधिकारको उपभोगमा लैङ्गिक तथा सामाजिक कारणले भेदभाव गर्न नहुने कुरानै मानव अधिकारको प्रमुख सैद्धान्तिक पक्ष हो ।

४. राष्ट्रिय कानूनी व्यवस्थाहरु

नेपाल पक्ष भएका मानव अधिकारकारसम्बन्धी दस्तावेजहरुहरुले प्रत्याभूत गरेका लैङ्गिक समानता तथा समावेशिताको अधिकारलाई कानूनी तथा व्यावहारिक रुपमा सुनिश्चित गर्न गराउन नेपाल सरकारले संविधान लगायत अन्य धेरै कानूनी व्यवस्थाहरु गरेका छन् ।

नेपालको संविधान २०७२:

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) नेपालको संविधानले संघीय राज्य व्यवस्थापनको आधारभूत शर्त तथा मान्यताको रुपमा अङ्गीकार गरेको छ । सामाजिक न्यायको लागि यो अपरिहार्य विषय पनि हो । वि.सं. २०७२ सालमा संघीय गणतन्त्रात्मक व्यवस्थासहितको संविधानको प्रस्तावनामा नै बहुजातीय, बहुभाषिक, बहुधार्मिक, बहुसांस्कृतिक तथा भौगोलिक विविधतायुक्त विशेषतालाई आत्मसात गरेको पाइन्छ । संविधानले समानतालाई सामाजिक न्याय सुनिश्चित गर्ने प्रमुख आधारको रुपमा लिएको छ । समावेशीमूलक समाज निर्माणको लागि जातजाति, भाषा, धर्म, लैङ्गिक, वर्गीय, क्षेत्रीय तथा सामाजिक, आर्थिक, राजनीतिकलगायत कुनै पनि आधारमा भेदभाव गर्न नहुने र विभिन्न कारणले पछाडि पारिएका तथा परिएका समुदायलाई विकासको मूलधारमा ल्याउनका लागि समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तलाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्ने उद्देश्यले संविधानले समानुपातिक सहभागितालाई मौलिक हकको रुपमा प्रत्याभूत गरेको छ । संविधानको मौलिक हक अन्तर्गत धारा १६ ले सबै व्यक्तिहरुको सम्मानपूर्वक बाँच्न पाउने हक, धारा १७ ले स्वतन्त्रताको हक, धारा १८ ले समानताको हक, धारा २१ ले अपराध पीडितको हक, धारा ३८ ले महिलाको हक, धारा ३९ ले बालबालिकाको हक, धारा ४० ले दलितको हक, धारा ४१ ले जेष्ठ नागरिकको हक, धारा ४२ ले सामाजिक न्यायको हक जस्ता धेरै नागरिक, राजनीतिक, सामाजिक आर्थिक सांस्कृतिक हकहरु मौलिक हकको रुपमा प्रत्याभूत गरेको छ । त्यसैगरी धारा ५१ (ब) ले सामाजिक न्याय र समावेशीकरणसम्बन्धी नीति अपनाउनु पर्ने जिम्मेवारी राज्यलाई दिएको छ भने धारा ५२ ले मौलिक हक कार्यान्वयनका लागि राज्यले गर्नुपर्ने दायित्वको समेत व्यवस्था गरेको छ । संविधानले प्रत्याभूत गरेका अधिकारहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि राज्यका तीनै तहका सरकार संघीय, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारहरुले लैङ्गिक समानता तथा समावेशी शासन पद्धतिलाई संस्थागत गर्न आवश्यक छ ।

अन्य कानूनी व्यवस्थाहरु :

लैङ्गिक समानता र समावेशीकरणसम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिवद्धतालाई आन्तरिकीकरण गर्ने क्रममा नेपाल सरकारले संविधान बाहेक धेरै कानूनहरुमा समावेश गरेको छ भने व्यावहारिक रुपमा यसकालाई कार्यान्वयन गर्ने कोसिस गरेको छ । जस्तै महिला माथि हुने महिला विरुद्ध हुने विभिन्न प्रकारका लैङ्गिकतामा आधारित हिंसालाई न्यूनीकरण गर्न मूलुकी अपराध संहिता २०७४; मूलुकी फौजदारी कार्यविधि संहिता, २०७४; फौजदारी (कसुर तथा सजाय निर्धारण गर्ने) ऐन, २०७४; मूलुकी

देवानी सहिता, २०७४ लागु गरिएको छ भने यसैगरी अपराध पीडित संरक्षण ऐन २०७५, कार्यस्थलमा हुने यौनजन्य दुर्व्यवहार निवारण ऐन २०७१, घरेलु हिंसा (कसुर र सजाय) ऐन, २०६७, बालबालिकासम्बन्धी ऐन २०७५, बाल श्रम (निषेध र नियमित गर्ने) ऐन २०५६ लागु भएका छन् बोक्सी आरोप विरुद्धको (कसुर र सजाय) ऐन, २०७२; सुरक्षित मातृत्व तथा प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार ऐन २०७५, अपाङ्गता भएका व्यक्तिको अधिकारसम्बन्धी ऐन, २०७५, रोजगारीको हकसम्बन्धी ऐन, २०७५ आदिलाई प्रमुख कानूनी व्यवस्थाको रूपमा लिन सकिन्छ ।

त्यसैगरी लैङ्गिक समानता तथा समावेशीकरणलाई बहुपक्षीय दृष्टिकोणले अध्ययन गर्दा अपाङ्गतासम्बन्धी १० वर्षे राष्ट्रिय नीति तथा कार्ययोजना, युवाको हकहितको संरक्षण र संवर्धन गरी समुन्नत मूलुक निर्माणका लागि राष्ट्रिय युवा परिषद ऐन २०७२, २०३० सम्म बालविवाह उन्मूलन गर्ने लक्ष्यसहितको बालविवाह अन्त्यका लागि राष्ट्रिय रणनीति, २०७२, महिला तथा बालबालिकाहरुको बेचबिखन तथा ओसारपसार विरुद्धको राष्ट्रिय कार्ययोजना, २०६८, विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय कार्ययोजना २०१८-२०३० लाई पनि प्रमुख रूपमा लिन सकिन्छ भने सार्वजनिक क्षेत्रमा महिला तथा लक्षित समुदायको सहभागिताको लागि गरिएको निजामती सेवा ऐनदेखि विभिन्न सेवा ऐनहरुलाई पनि लैङ्गिक समानता तथा समावेशीकरण सम्बन्धमा सकारात्मक प्रयासको रूपमा लिन सकिन्छ ।

यसका अतिरिक्त मानव बेचबिखन विशेष गरी बाल हेल्पलाइन सञ्चालन कार्यविधि, २०६४, छाउपडी प्रथा उन्मूलन निर्देशिका, २०६४, विशेष प्रकृतिको मुद्दाहरुको कारवाहीमा पक्षहरुको गोपनीयता कायम राख्ने सम्बन्धी (कार्यविधि) निर्देशिका, २०६४, श्रमजीवि महिलाहरुप्रति डान्स रेष्टुरेन्ट, डान्स बारजस्ता कार्यस्थलमा हुने यौन उत्पीडन नियन्त्रण गर्ने सम्बन्धी सर्वोच्च अदालतबाट भएको फैसला र निर्देशिका, २०६५, वैदेशिक रोजगारसंग सम्बन्धित कसुरको अनुसन्धान तथा अभियोजन दिग्दर्शन, २०६७, मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारसम्बन्धी मुद्दाको अभियोजन तथा अदालती कारवाहीसम्बन्धी कार्यसञ्चालन निर्देशिका, २०६८, मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारबाट पीडित/प्रभावितहरुको हेरचाह तथा संरक्षणका लागि राष्ट्रिय न्यूनतम मापदण्ड, २०६८, पुनर्स्थापना केन्द्र सञ्चालन निर्देशिका, २०६८, पुनर्स्थापना कोष सञ्चालन निर्देशिका, २०६८, मनोसामाजिक परामर्श निर्देशिका, २०६९ र आवासीय बालगृह सञ्चालन तथा व्यवस्थापनसम्बन्धी मापदण्ड, २०६९, आदि प्रमुख प्रयासको रूपमा लिन सकिन्छ ।

त्यसैगरी लैङ्गिक समानता र समावेशीकरण नीतिलाई कार्यान्वयन गर्न लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट, कानूनी रूपमा नै राष्ट्रिय महिला आयोग, राष्ट्रिय समावेशी आयोग, दलित आयोग, मधेशी आयोग, मुस्लिम आयोगले व्यवस्था गरेको छ ।

राष्ट्रिय लैङ्गिक समानता नीति, २०७७:

राज्यका तीन वटै तहमा लैङ्गिक उत्तरदायी शासन पद्धतिलाई संस्थागत गर्न योजना, नीति तथा कार्यक्रम, वार्षिक बजेट तथा सेवा प्रवाहलाई लैङ्गिकमैत्री बनाई समृद्ध र न्यायपूर्ण समाजको स्थापनाको आवश्यकतालाई महसुस गरी नेपाल सरकारले राष्ट्रिय लैङ्गिक समानता नीति, २०७७ जारी गरेको छ । यस नीतिले सबै क्षेत्रमा महिलाको सारभूत र अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्दै आर्थिक र सामाजिक रुपान्तरणद्वारा लैङ्गिक समानता कायम गर्ने दीर्घकालीन सोच रहेको छ । लैङ्गिकतामा आधारित श्रम विभाजनको परम्परालाई परिवर्तन गरी श्रम बजारमा महिलाको सहभागिता वृद्धि गर्दै अर्थतन्त्रमा महिलाको योगदानको मूल्याङ्कन गर्ने रणनीति लिएको छ ।

सोद्वै पञ्चवर्षीय योजना (२०८१/०८२-२०८५/२०८६), पनि लैङ्गिक समानता, सामाजिक न्याय तथा समावेशी समाजको प्रवर्धनका लागि छुट्टै योजनागत व्यवस्था गरेको छ । लैङ्गिक समानता तथा सशक्तिकरण, सामाजिक न्याय तथा समावेशीकरणलाई आन्तरिकीकरण मूलप्रवाहीकरण र स्थानीयकरण गर्ने कुरा रुपान्तरित रणनीतिको उल्लेख गरेको छ । लक्षितवर्ग समुदायलाई विशेष संरक्षण गर्ने तथा उनीहरूको अर्थपूर्ण सहभागिताको सुनिश्चित गर्ने, हिंसा पीडितको उद्धार, राहत, पुनर्स्थापना तथा सामाजिक एकीकरण प्रभावकारी बनाउने र न्याय प्रणालीलाई सुधार गर्ने साथै अपाङ्गतामैत्री जीवनको लागि सहजीकरण गर्ने लगायतका धेरै नीतिगत योजनाहरू लिएका छन् ।

५. लैससासमा मधेश प्रदेशको अवस्था र प्रयास

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार मधेश प्रदेशको कुल जनसंख्या ६,११४,६०० रहेको छ जसमा पुरुषको जनसंख्या ३,४३,३५० र महिलाको जनसंख्या २,९७,७७२ (५० प्रतिशत) रहेको छ भने विभिन्न प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको कुल संख्या ९१६४७ रहेकोमा ५६.८ प्रतिशत पुरुष र ४३.२ प्रतिशत महिला रहको उल्लेख गरेको छ । यस प्रदेशको साक्षरता दर ६३.५ प्रतिशत रहेको छ । जसमध्ये महिलाको साक्षरता दर ५४.७ प्रतिशत मात्र रहेका छन् । ५३ प्रतिशत महिलाहरू २० वर्षको उमेर पुग्दा विवाहित भैसकेका हुन्छन् । सन् २०२१ मा प्रकाशित नेपाल मानव विकास प्रतिवेदन हाल ०.४१ स्तरमा छ जुन नेपालको राष्ट्रिय औसत ०.४९० भन्दा निकै कमजोर अवस्था छ र लैङ्गिक समानता सूचांकअनुसार नेपालका अन्य प्रदेशहरूका तुलनामा मुख्यत शिक्षा, स्वास्थ्य, र आयस्रोतका क्षेत्रमा पछाडि परेको देखिन्छ भने लैङ्गिक असमानताका हिसाबले मधेश प्रदेशले तुलनात्मक रूपमा धेरै चुनौती सामना गरिरहेको देखिन्छ । यसमा महिला सशक्तिकरण, शिक्षा, र स्वास्थ्य सेवा पहुँचको अभाव मुख्य कारण हुन् । विद्यालय बाहिर रहेका र विद्यालय छाड्ने बालबालिकाको संख्या उच्च हुनु पनि यस प्रदेशको प्रमुख चुनौती रहेको छ । त्यसैगरी लैङ्गिक समानताका दृष्टिले पनि मधेश प्रदेशको स्थिति चुनौतीपूर्ण छ । साक्षरता दर, विद्यालय शिक्षामा पहुँच र महिलाहरूको रोजगारमा सहभागिता जस्ता सूचकहरू राष्ट्रिय औसतभन्दा तल छन् । मधेश प्रदेशमा अहिले पनी मातृ मृत्युदर प्रति एक लाखमा १४० रहेको छ । ४० प्रतिशतले किशोरावस्थामा गर्भधारण गर्ने गरेको छ ।^१ आर्थिक गरिबी दर २७.७ % छ भने बहुआयामिक गरिबी

^१ NDHS Survey, 2022

दर भन् उच्च ४७.९ प्रतिशत छ जसले महिलाको स्वास्थ्य, शिक्षा, र आधारभूत आवश्यकताहरूमा व्यापक अभाव रहेको संकेत गर्दछ।

उक्त तथ्यांकअनुसार मधेश प्रदेशका महिलाहरू घरायसी कार्य र पारिश्रमिक बिनाको सेवामूलक कार्यमा व्यस्त हुने गरेको देखिन्छ। सामुदायिक सेवा र सहभागितामा महिला तथा पछाडि पारिएका समुदायको अर्थपूर्ण सहभागिता तुलनात्मक रूपमा हुन नसकेको स्थिति देखिन्छ। प्रदेशमा जातीय छुवाछुत सामाजिक कुसंस्कारको रूपमा रहेको छ भने महिलाको शिक्षामा न्यून पहुँच रहेको अवस्था छ।

संविधानद्वारा निर्देशित लैङ्गिक समानताका तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई कार्यान्वयन गर्ने क्रममा मधेश प्रदेश सरकारले धेरै प्रयास गरेको देखिन्छ। प्रदेशस्तरीय सारभूत लैङ्गिक समानता नीति, २०७९, बालविवाह अन्त्यका लागि १० वर्षे प्रादेशिक रणनीतिक योजना (२०७८/०७९-२०८८/२०८९), बाल संरक्षण तथा सशक्तिकरण ऐन, २०८१, दलित सशक्तिकरण ऐन २०७६,^२ प्रदेश बालअधिकारसम्बन्धी ऐन २०७७, बालमैत्री स्थानीय सुशासन कार्यान्वयन निर्देशिका, २०७८, जारी गरेको छ। त्यसै गरि मधेश प्रदेशको सरकारले विभेदमुक्त सामाजिक न्याय स्थापना गर्ने सन्देश प्रवाह गरी छोरा र छोरीबिचको सामाजिक विभेद अन्त्य गर्ने उद्देश्यले मुख्यमन्त्रीको संयोजकत्वमा बेटी पढाऊ, बेटी बचाऊ अभियान, छोरी शैक्षिक बिमा कार्यक्रम सञ्चालन गरिरहेको छ। प्रदेश प्रहरीसहित अन्य सेवामा महिलालाई ५० प्रतिशत आरक्षणसहित दलित, मुस्लिम, जनजातिलाई उनीहरूको जनसंख्याका आधारमा आरक्षणको व्यवस्था कानूनी रूपमा सुनिश्चित गरिएको छ। प्रदेशको प्रथम आवधिक योजना आ.व. २०७६/७७ – २०८०/८१^३ तथा यस आर्थिक वर्षमा पास भएको दोस्रो आवधिक योजना आ.व. २०८१/८२ – २०८५/८६ जस्ता प्रयासलाई लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको सम्बन्धमा प्रमुख रूपमा लिन सकिन्छ। “आत्मनिर्भर र समृद्ध मधेश सुखी मधेशी” दिर्घकालीन सोच सहित पास भएको यस दोस्रो आवधिक योजनाले लैङ्गिक समानता सम्बन्धी नीतिगत, कानूनी र संस्थागत प्रवन्धको सुदृढीकरण गर्ने, लैङ्गिक समानता सम्बन्धी कार्ययोजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिने, लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट विनियोजन प्रणालीलाई प्रदेश तथा सबै स्थानीय तहसम्म संस्थागत गरिने, महिला सशक्तीकरण सम्बन्धमा महिला हिंसा विरुद्ध कार्यक्रम चलाउने, लैङ्गिक उत्तरदायी शासन पद्धति अवलम्बन गरिने, दाईजो बिना विवाह गर्ने परिवारलाई सम्मान गरिने, आर्थिक सामाजिक क्षेत्रमा विद्यमान लैङ्गिक विभेद कम गर्ने, महिला उद्यमशीलता विकास गर्ने, दलित एवं विपन्न महिलाहरूका लागि शिक्षा, व्यवसायिक तालिम र प्रजनन स्वास्थ्य सेवा निशुल्क र सुलभ हुने व्यवस्था मिलाईने, बालन्याय प्रणालीलाई सुदृढ गरिने, बालमैत्री शासन प्रणाली प्रवर्धन गरिने, सीमान्तकृत तथा पिछडिएका समुदायका आधारभूत आवश्यकताहरू पूरा गर्ने, यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक समुदायको सशक्तीकरण गर्ने र उनीहरूप्रतिको सामाजिक धारणा परिवर्तन गर्ने जस्ता योजनाहरू लैङ्गिक समानता तथा समावेशीकरणको सम्बन्धमा दोस्रो आवधिक योजनाको प्रमुख योजनाको रूपमा लिन सकिन्छ।

^२ ऐनले निःशुल्क शिक्षा, रासन कार्डको व्यवस्था, सशक्तिकरणका कार्यक्रमका साथै समानुपातिक समावेशीको पालनाका लागि दलित सिटमध्ये ५० प्रतिशत दलित महिलाको लागि व्यवस्था गर्ने स्पष्ट उल्लेख गरेको छ।

^३ यो योजनाले लैङ्गिक समानता र सामाजिक न्यायमा आधारित समाज निर्माण गर्ने क्षेत्रगत सोच राखी विकासका हरेक क्रियाकलापमा महिला र पुरुषको समान सहभागिता कायम गर्ने लक्ष्य लिएको छ।

साथै प्रदेशस्तरीय सारभूत लैङ्गिक समानता नीति, २०७९लाई लैससासको क्षेत्रमा प्रदेशस्तरीय नीतिगत प्रयासको सम्बन्धमा प्रमुख रूपमा लिन सकिन्छ । यस नीतिको उद्देश्य लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक रूपले समावेशी जवाफदेही शासनलाई संस्थागत गर्न प्रदेश सरकारका सबै तह र निकायहरूमा महिला तथा वञ्चित्तीकरणमा परेका समूहहरूको अर्थपूर्ण सहभागिताको सुनिश्चितता गर्ने, सबै प्रकारका प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष विभेद र असमानताहरूको अन्त्य गर्ने, सबै वञ्चित्तीकरणमा परेका समूह तथा समुदायहरूको लागि सम्मानित ढंगले बाँच्ने वातावरणको सुनिश्चितता गर्ने, आर्थिक समृद्धि र दिगो विकासको सुनिश्चितता गर्ने, वञ्चित्तीकरणमा परेका समूहहरूको लागि स्रोत, साधन, अवसर तथा लाभहरूमा समान पहुँचको सुनिश्चितता गर्ने साथै वञ्चित्तीकरणमा र जोखिममा रहेका समुदायहरू विरुद्धको सबै प्रकारका हिंसाको अन्त्य गर्ने जस्ता धेरै व्यवस्थाहरू गरेको छ ।

६. स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४

यस ऐनमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) सम्बन्धी व्यवस्था प्रस्तावनामा नै उल्लेख गरिएको छ । यसका अलवा नगरपालिका तथा नगरपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकारको व्यवस्थागरिएको छ । खण्डीकृत तथ्यांक संकलन, बालविवाह, बहुविवाह, लैङ्गिक हिंसा अन्त्य गर्ने आदि वडा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार रहेका छन् । योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा महिला तथा पिछ्छडिएको वर्गको सहभागिता सुनिश्चित गर्न भनिएको छ । महिला, बालबालिका, पिछ्छडिएका वर्ग, क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने योजना छनौट गर्नुपर्ने, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र अशक्तहरूको व्यवस्थापनको जिम्मेवारी अन्तर्गत विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ भने दफा २४ उपदफा (२) मा स्थानीय तहले योजना तर्जुमा गर्दा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य समयसीमा र प्रकृयासँग अनुकूल हुने गरी सुशासन, वातावरणमैत्री, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकूल, विपत् व्यवस्थापन, लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण अन्तरसम्बन्धित विषयलाई ध्यान दिनुपर्ने व्यवस्था उल्लेख गरिएको छ । यसैगरी सोही दफाको उपदफा (३) नगरपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्ना योजना, नीति तथा बजेट तर्जुमा गर्दा महिला बालबालिका तथा पिछ्छडिएका वर्ग, क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण अभिवृद्धि हुने खालका योजना तथा कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकता दिनुपर्ने छ भनि उल्लेख गरेको छ ।

७. नवराजपुर गाउँपालिकामा लैससासको क्षेत्रमा भएका प्रयासहरू

महिला तथा लक्षित वर्गलाई केन्द्रित गरी उनीहरूको शिक्षा, स्वास्थ्य तथा आर्थिक सशक्तिकरणका लागि धेरै प्रयास गरेको छ । यस गाउँपालिकाले आर्थिक रूपले विपन्न परिवारका लागि किरियाखर्च उपलब्ध गराउने सम्बन्धी कार्यविधि २०७९ तर्जुमा गरी गाउँपालिकाभित्रका गरिब, असहाय र आर्थिक रूपले विपन्न परिवारका सदस्यको मृत्युमा हकवालालाई वर्षमा बढीमा दुई पटकसम्म ५ हजारका दरले किरियाखर्च उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरेको छ । आपतकालीन अवस्थामा राहत वितरणसम्बन्धी कार्यविधि, २०७९ तयार गरी प्राकृतिक तथा गैर प्राकृतिक विपदमा परेका नागरिकलाई १० हजार रुपियाँसम्म राहत उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरेको छ । रोजगार रणनीति, २०८० अन्तर्गत दिगो रोजगारीका लागि सामाजिक सशक्तिकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने तथा

वैदेशिक रोजगार सन्तति छात्रवृत्ति सञ्चालन कार्यविधि, २०८० अन्तर्गत वैदेशिक रोजगारमा जाँदा मृत्यु भएका, अङ्गभङ्ग भएका तथा अशक्त भई फर्केका श्रमिकका विद्यालयस्तरमा अध्ययनरत (१८ वर्षमुनिका) सबै सन्ततिहरूलाई आधारभूत तहका लागि वार्षिक १२ हजार रुपियाँसम्म र माध्यमिक तहमा वार्षिक १६ हजार रुपैयासम्म छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरी वितरण गर्दै आएको छ । त्यसैगरी महिलाको प्रजनन स्वास्थ्य स्याहारको सम्बन्धमा सुत्केरीसँग उपाध्यक्ष कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०७९ कार्यान्वयनमा ल्याएको छ । यस व्यवस्थाले सरकारी अस्पताल वा स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी हुने गरिब, असहाय तथा आर्थिक रूपले विपन्न सुत्केरी महिलाले २ पटक सम्म रु. ३,५००/- पोषण प्रोत्साहन रकम पाउने सुविधाको व्यवस्था गरेको छ ।

नीति तथा कार्यक्रम २०८०/८१ र २०८१/८२

यस पालिकामा लैङ्गिक असमानता तथा लैङ्गिकतामा आधारित विभिन्न समस्यालाई सम्बोधन गर्ने क्रममा समतामूलक र समृद्ध गाउँको निर्माण गर्ने लक्ष्यसहित लिएको छ । पूर्वाधार निर्माण गर्दा महिला/बालमैत्री तथा अपाङ्गमैत्री पूर्वाधार निर्माण गर्ने, युवाहरूलाई कुलतबाट बचाउनका लागि लागु पदार्थ मुक्त गाउँ निर्माण गर्न आवश्यक कार्यक्रम सञ्चालन गरिने, गर्भवती/सुत्केरी महिलाहरूका लागि सुत्केरीसँग उपाध्यक्ष कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिइने, शिक्षालाई गुणस्तरीय बनाउन र उत्पादित जनशक्तिलाई प्रतिस्पर्धात्मक बनाउन र सामुदायिक र निजी विद्यालयहरूबिचको भिन्नता कम गर्न विद्यालयहरूमा अंग्रेजी माध्यमबाट अध्यापन गराउन विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गरिने, गरिब तथा जेहेन्दार विद्यार्थीहरूलाई लक्षित गर्दै आवश्यक सहयोग गरिने, गर्भमै लिङ्ग पहिचान गरी भ्रूण हत्या गर्ने अपराधका कारण लैङ्गिक अनुपातमा असर परिरहेको र बालबालिकाहरूको कम उमेरमै गरिने विवाहले महिलाको स्वास्थ्यमा मात्र नभई समग्र जनशक्ति विकासमै नकारात्मक असर परिरहेको परिप्रेक्ष्यमा यी असरहरू नियन्त्रण गर्न, असल मानव स्रोतको विकास गर्न आवश्यक कार्यक्रम सञ्चालन गरिने व्यवस्थालाई लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिता कायम गर्न, लैङ्गिक हिंसा न्यूनीकरण गर्न, प्रजनन स्वास्थ्यको संरक्षण गर्न तथा युवाहरूलाई दूर्यसनबाट हटाउन केही हदसम्म सकारात्मक व्यवस्था गरेको छ । त्यसैगरी ज्येष्ठ नागरिकलाई सम्मान कार्यक्रम निरन्तर सञ्चालन गर्ने, फरक क्षमता भएका नागरिकको जीवनयापन सहज तुल्याउन सहायता सामग्रीहरू वितरण गरिने, ग.पा.लाई खुल्ला बहुसांस्कृतिक संग्रहालयको रूपमा विकास गर्न पूर्वाधार निर्माण गर्दा बहुसांस्कृतिक पहिचान र मौलिकता भल्किने वास्तुकला, मूर्तिकला, चित्रकलाहरू निर्माण गरिने, बालबालिकालाई लक्षित गर्दै बाल कल्याण कार्यक्रम लागु गरिने र महिलाहरूलाई लक्षित गरी महिला विकास तथा महिला जागृतिसमेतका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने साथै युवाहरूलाई लक्षित गरी राष्ट्रिय युवा परिषद तथा खेलकुद विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिने, युवाहरूलाई सीपमूलक तालिम, प्रशिक्षणलगायतका स्वरोजगारका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिने, जस्ता कार्यक्रमले सामाजिक समावेशीकरणको बहुपक्षीय क्षेत्रलाई समेटेका छन् ।

८. लैससास समस्या, चुनौती र अवसरहरू

लैससास समाजको दिगो विकास तथा समृद्धिका लागि आधारभूत शर्त नै हुन् । जवसम्म समाजमा रहेका महिला, पुरुष, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक लगायत विभिन्न कारणले पछाडि पारिएका

समुदाय तथा वर्गको सशक्तिकरण तथा विकासमा समान सहभागिता हुँदैन तबसम्म विकासले पूर्णता पाउन सक्दैन भन्ने कुरा यस पालिकाले महसुस गरी विकास तथा लक्षित वर्गको विकासका लागि धेरै कार्यक्रमहरू गर्दै आएको भए तापनि यस गाउँपालिकामा विद्यमान महिला विरुद्धका घरेलु हिंसा, बालविवाह, बहुविवाह, दहेज प्रथा, जातीय छुवाछुत, बाल श्रम, यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य अन्तर्गत पाठेघर खस्ने समस्या, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको बहुपक्षीय समस्या, पितृसत्तात्मक सोचका कारण बाहिरी क्रियाकलापमा संलग्नता अत्यन्तै न्यून हुनु र न्यायमा सहज पहुँच नहुनु जस्ता मुख्य समस्याको रूपमा रहेका छन् महिलाहरूलाई घरबाहिर काम गर्ने स्वतन्त्रता नहुनु, परिवार नियोजनको साधन प्रयोगमा न्यून पहुँच हुनु, सार्वजनिक शिक्षामा न्यून पहुँच समस्याले कार्यले अझ जटिलता उत्पन्न गरेको छ ।

समस्याहरू	चुनौतीहरू
- स्थानीय स्तरमा लक्षित वर्गहरूको आर्थिक सामाजिक अवस्था कमजोर रहेको, - बालविवाह, महिलाविरुद्धका लैङ्गिक हिंसा, सामाजिक कुरीति तथा छुवाछुतसम्बन्धी समस्या यथावत रहेको, - पालिकाबाट सञ्चालित कार्यक्रमहरूमा महिला, दलित, अपाङ्गता तथा आर्थिक अवस्था कमजोर भएका समुदायहरूको सहभागिता गराउन नसक्नु, - किशोर तथा युवाहरू लागु औषध दुर्व्यसन, मदिरा सेवन तथा बेरोजगारको समस्या, - महिलाहरूमा घरायसी कामको बोझ, - महिलाहरूमा पाठेघर खस्ने तथा अन्य प्रजनन स्वास्थ्यसम्बन्धी समस्या, - अपाङ्गता भएका व्यक्तिप्रति आर्थिक तथा सामाजिक भेदभावमूलक व्यवहार, - महिला, दलित तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूमा आफ्नो कानूनी हक अधिकारसम्बन्धी चेतनाको कमी	- यस पालिकामा लैससासम्बन्धी छुट्टै नीति तथा मापदण्डहरू नहुनु, - पालिकाका सबै शाखाहरूमा आवश्यक कर्मचारीहरू नभएको - लैङ्गिक तथा सामाजिक खण्डीकृत तथ्यांक नहुनु, - पालिकाहरूबाट सञ्चालित विभिन्न कार्यक्रमहरूमा लैससासलाई एकीकृत गर्न नसक्नु, - छोरा र छोरीबिच विभेद तथा असमान सामाजिकीकरण तथा व्यवहारले गर्दा शिक्षामा महिला पुरुषको समान पहुँच नभएको र महिला र पुरुषमा भेदभाव रहेको, अवसरहरूमा पहुँच तथा उपयोगमा असमानता रहनु - पितृसत्तात्मक सोच हावी रहेको हुनाले बालविवाह उन्मूलन यथावत रहेको र दाईजो प्रथाको अन्त्य नहुनु - महिलाको प्रजनन स्वास्थ्य समस्याको बारे पालिकाको पदाधिकारी तथा समाजमा चेतनाको कमी हुनु । - लैङ्गिक हिंसा उन्मूलनसम्बन्धी नीति तथा योजनाहरू नहुनु, - समाजमा विद्यमान पितृसत्ता र यसबाट सिर्जित लैङ्गिक असमानतासम्बन्धी विषयलाई खुल्ला रूपमा

● स्थानीय उत्पादन, प्रवर्धन तथा व्यावसायिक विकासका लागि स्थानीय बजारको अभाव, ● स्थानीय तहमा महिला तथा लक्षित वर्गहरूको नेतृत्व विकास हुन नसकेको, ● पालिकाबाट सञ्चालित कार्यक्रमहरूमा महिला, दलित, अपाङ्गता तथा आर्थिक अवस्था कमजोर भएका समुदायको सहभागिता उल्लेखनीय नभएको, ● कर्मचारी, जनप्रतिनिधि तथा सरोकारवालाहरूलाई आफुले गरेको कानूनसम्बन्धी कानून कार्यविधिहरूका बारेमा अभिमुखीकरण हुन नसकेको । ● विद्यालय, सार्वजनिक स्थल तथा कार्यालयहरूमा अपाङ्ग तथा लैससासमैत्री पूर्वाधार र अन्य सुविधाको व्यवस्था नभएको ● महिला तथा लक्षित वर्गलाई हिंसामा परेको अवस्थामा सहयोगको लागि छुट्टै कोषको व्यवस्था नभएको । ● सेवा प्रदायकहरू GESI सम्बन्धी संवेदनशील नभएको र गाउँपालिकाले प्रत्येक वर्ष GESI Audit गर्ने नगरेको	छलफल गर्ने अभ्यासको विकास नहुनु, ● पालिका तथा अन्य गैरसरकारी संघसंस्थाहरूबाट सञ्चालित कार्यक्रमहरूमा महिला हिंसा न्यूनीकरणमा पुरुषको सहभागिता र भूमिकासम्बन्धी कार्यक्रमहरू नभएको, ● हिंसा पीडित महिलाहरूको लागि निशुल्क कानूनी सेवा तथा सचेतना कार्यक्रमहरू नभएको । ● महिला तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि उनीहरूको फरक क्षमतानुसार सिप विकास तथा रोजगारीको अवसरसम्बन्धी कुनै नीति तथा कार्यक्रमहरू नभएको, ● पालिका तथा अन्य गैरसरकारी संघसंस्थाहरूबाट सञ्चालित कार्यक्रमहरूमा महिला हिंसा न्यूनीकरणमा पुरुषको सहभागिता र भूमिकासम्बन्धी कार्यक्रमहरू नहुनु, ● नीति तथा कार्यक्रमलाई लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक न्यायको सशक्त माध्यम बनाउन नसक्नु, ● स्थानीय स्तरमा लक्षित वर्गको आर्थिक सामाजिक विकासको लागि छुट्टै नीति तथा पर्याप्त कार्यक्रमको अभाव, ● योजना कार्यान्वयनमा प्रभावकारी सूचांकमा आधारित अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रणालीलाई लैङ्गिक तथा प्रविधिमैत्री बनाउन नसक्नु, ● पालिकाबाट सञ्चालित विभिन्न कार्यक्रमहरूमा लैससासलाई एकिकृत गर्न नसक्नु, ● कृषि तथा स्थानीय उत्पादनलाई स्वरोजगारीको अवसरको रूपमा विकास गर्न नसक्नु ।
अवसरहरू	
● स्थानीय सरकार अन्तर्गत महिला तथा लक्षित वर्गलाई केन्द्रित गरी महिला विकास शाखाको व्यवस्था ● पालिकाका पदाधिकारीहरूमा लैससाससम्बन्धी उच्चस्तरको स्वीकारोक्ति	

- लैससासको क्षेत्रमा गैसस तथा दातृसंस्थाहरुको व्यापक संलग्नता
- यो कार्ययोजना मार्फत पालिकालाई जनताप्रति उत्तरदायी र जवाफदेही बन्न सहयोग हुनेछ ।
- लैससास नीति बनाउनु पर्छ भन्ने बारेमा पालिका पदाधिकारीहरु सकारात्मक सोचको विकास हुनु,
- समावेशिताको बहुपक्षीय विषयलाई सम्बोधन गर्न विभिन्न नीतिगत व्यवस्था भएको

सुधार गर्नुपर्ने

- लैससास नीति कार्यान्वयनका लागि दीर्घकालीन योजनाको बनाई प्रभाकारी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने
- लैङ्गिक हिंसा शून्य सहनशीलतासम्बन्धी दीर्घकालीन योजनाको बनाई प्रभाकारी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने
- बालविवाह उन्मूलनसम्बन्धी नीति कार्यान्वयनका लागि परिवार तथा समुदायमा आधारित कार्यक्रम तथा पर्याप्त बजेटको व्यवस्था हुनुपर्ने
- महिला तथा लक्षित वर्ग विशेष गरी दलित अपाङ्गता भएका व्यक्ति, हिंसा पीडित तथा विपन्न महिलाहरुको दीर्घकालीन आर्थिक सशक्तिकरण नीति बनाई कार्यान्वयन गर्नुपर्ने
- पालिका तथा वडास्तरमा सम्बोधन गर्नका लागि पालिकामा लैससास सम्पर्क व्यक्तिसहितको लैससास शाखा र वडामा समितिको व्यवस्था गर्नुपर्ने
- समुदाय तथा विद्यालयहरुमा लैङ्गिक समानता, यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य र दुर्व्यसनसम्बन्धी खुला रुपमा छलफल हुनुपर्ने ।

९. पालिकामा कार्यरत सरोकारवालाहरुको नक्साङ्कन

यस पालिकामा लैससास, महिला तथा बालबालिकाको हक अधिकार तथा लैङ्गिक हिंसा विरुद्धका क्षेत्रमा काम गर्ने र यस विषयमा प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने गाउँपालिकाभित्रका विभिन्न महाशाखा तथा शाखाहरु, विभिन्न सरकारी निकायहरु, विकास साभेदारहरु, गैरसरकारी संस्थाहरुका साथै सामुदायिक संस्थाहरुलाई सरोकारवालाको रुपमा लिएको छ । यस विस्तृत कार्ययोजना तयार गर्ने क्रममा यस पालिका क्षेत्रमा कार्यरत सरोकारवालाहरूसँग गरिएको छलफलअनुसार देहायका क्षेत्रमा देहायका संस्थाहरु कार्यरत रहेको छ ।

- मातृ तथा बाल स्वास्थ्य कार्यक्रम
- प्रारम्भिक कक्षा शिक्षा कार्यक्रम
- शैक्षिक समानता र शैक्षिक समावेश कार्यक्रम
- लैङ्गिक उत्तरदायी र समावेशी शासनलाई अगाडि बढाउन कर्तव्य वाहक र अधिकार धारकहरुलाई व्यापक क्षमता विकास कार्यक्रम ।

लैससाससंग प्रत्यक्ष सम्बन्ध राख्ने	विषयगत क्षेत्र/कार्यक्रम/गतिविधिहरू तथा दातृ निकाय	कार्य क्षेत्र (वडा)	विस्तृत कार्य योजनासँग सहकार्यका लागि सम्भावित क्षेत्रहरू
------------------------------------	--	---------------------	---

सरोकारवालाहरु			
आसमान नेपाल	मातृ तथा बाल स्वास्थ्य कार्यक्रम WFP को सहयोगमा	पुरै १-५ वडामा	मातृ तथा बाल स्वास्थ्य/प्रजनन स्वास्थ्य संरक्षण ।
	प्रारम्भिक कक्षा शिक्षा कार्यक्रम USAID को सहयोगमा	१-५	गुणस्तरिय प्राथमिक शिक्षा ।
	शैक्षिक समानता र शैक्षिक समावेशि कार्यक्रम USAID को सहयोगमा	१-५	समावेशि शिक्षा ।
ओरेक	लैङ्गिक उत्तरदायी र समावेशी शासनलाई अगाडि बढाउन कर्तव्य वाहक र अधिकार धारकहरुलाई व्यापक क्षमता विकास कार्यक्रम, UN Women मार्फत EU र Government of Finland को सहयोगमा	१-५	● स्थानिय प्रतिनिधि तथा सरकारी अधिकारीको क्षमता अभिवृद्धि, ● लैङ्गिक बजेट, ● लैङ्गिक अवस्थाको सर्भेक्षण ।

१०. प्रदेशस्तरीय सारभूत लैङ्गिक समानता नीति, २०७९

संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन प्रणालीलाई स्थानीय तहदेखि नै प्रभावकारी रूपमा सुदृढीकरण गर्न स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ । सोही ऐनको दफा २४ ले स्थानीय सरकारले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रका विषयमा, स्थानीयस्तरमा विकासका लागि आवधिक, बार्षिक, रणनीतिगत विषयगत क्षेत्रमा मध्यकालीन तथा दीर्घकालीन योजना बनाई लागु गर्नुपर्ने कुरालाई कानूनी दायित्वको रूपमा व्यवस्था गरेको छ भने योजना बनाउँदा लैससाससम्बन्धी अन्तरसम्बन्धित विषयलाई ध्यान दिनुपर्ने दायित्व प्रदेश तथा स्थानीय सरकारको रहेको कुरा उल्लेख गर्दै मधेश प्रदेश सरकारबाट निर्मित प्रदेशस्तरीय सारभूत लैङ्गिक समानता नीति, २०७९ देहाय अनुसार रहेको छ । यस नीतिलाई स्थानीयकरण गर्ने क्रममा यस पालिकाबाट कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गरेको छ ।

नीति १: लैङ्गिक उत्तरदायी शासन पद्धतिलाई संस्थागत गरिनेछ ।

नीति २ प्रदेश सरकारको हरेक तह र निकायमा महिलाको अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ ।

नीति ३ प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रूपमा हुने सबै प्रकारका लैङ्गिक विभेद र असमानताको अन्त्य गरी सबै महिलाको सम्मानपूर्वक बाँच्न पाउने र जीवनयापनको वातावरण सुनिश्चित गरिनेछ

नीति ४ आर्थिक समृद्धि र दिगो विकासका लागि स्रोत, साधन, अवसर तथा लाभमा महिलाको समान पहुँच सुनिश्चित गरिनेछ ।

नीति ५, महिलामाथि हुने सबै प्रकारका हिंसाको अन्त्य गरिनेछ ।

११. कार्ययोजना अनुगमन, मूल्यांकन तथा समन्वय संयन्त्र

लैससास रणनीति तथा विस्तृत कार्ययोजनाको कार्यान्वयनको अवस्था तथा प्रभावकारीताको अध्ययन तथा अनुगमन गर्न, देहायका अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति र उपसमितिहरुको व्यवस्था गरेको छ ।

क) पालिकास्तरिय कार्य योजनाको कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति

यस समितिमा देहायका ९ सदस्यहरु रहने छन ।

क) गाउँपालिका उपाध्यक्ष

संयोजक

ख) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

सदस्य

ग) योजना शाखा प्रमुख

सदस्य

घ) कार्यपालिकाका सदस्यहरुमध्येबाट संयोजकले तोकेका कम्तीमा १ जना

महिलासहित

२ जना सदस्य

ड) गै.स.स. मध्येबाट समावेशी प्रतिनिधित्व हुने गरी संयोजकले तोकेका कम्तीमा

१ जना महिला, १ युवा र १ जना अपाङ्गता भएका व्यक्ति सहित

३ जना सदस्य

च) सामाजिक विकास शाखा प्रमुख

सदस्य सचिव

ख) बिस्तृत कार्य योजनाको कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समितिको जिम्मेवारी : यस समितिको देहाय अनुसार जिम्मेवारी हुनेछ ।

अ) यस गाउँपालिकाको ऐन, कानून, नीति, आवाधिक योजना, विषयगत योजना, पार्श्वचित्र र अरु प्रकाशित हुने सबै प्रकारका दस्तावेजको लैससासको अवधारणाबाट पुनरावलोकन लैससास अनुरूप बनाउन आवश्यक संशोधन तथा परिमार्जनको लागि प्राविधिक सहयोग गर्ने,

आ) यस गाउँपालिकाको योजना तथा बजेट तर्जुमा गर्दा लैससासका समस्या समाधान हुने गरी उत्तरदायी बनाउन प्राविधिक सहयोग गर्ने,

इ) यस गाउँपालिकाको खण्डित तथ्यांकको संकलन गर्ने, व्यवस्था गर्ने र समयानुकूल अद्यावधिक गर्ने प्राविधिक सहयोग गर्ने,

ई) गाउँपालिकाको नीति तथा योजनाहरु कार्यान्वयनसम्बन्धी अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्ने गराउने,

उ) गाउँपालिकाको कार्यक्रम तथा बजेटको लैङ्गिक लेखाजोखा तथा परीक्षण गर्न नेतृत्वदायी भूमिका निभाउने,

ऊ) यस गाउँपालिकाको कार्यक्रम तथा कार्यक्रम अनुगमन तथा मूल्यांकन लैङ्गिकमैत्री बनाउन र महिला नेतृत्व विकास गर्न आवश्यक पहल तथा समन्वय गर्ने,

ए) यस गाउँपालिकाको नीति नियम, योजना, कार्यक्रमहरु लैससास अनुरूप बनाउन सम्बन्धित विषय विज्ञ तथा स्थानीय गैरसरकारी संघसंस्थाहरूसँग आवश्यक समन्वय तथा सहकार्य गर्ने,

ऐ) गाउँपालिकाको बजेट बाँडफाँट, खर्चको लेखाजोखा, अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रणाली विकास गर्ने

भ) यस गाउँपालिकाको लैससाससम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि योजना तयार गरी लैससास क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम संचालन गर्ने र गराउने,

ओ) लैससास नीति कार्यान्वयन गर्ने क्रममा आउन सक्ने सम्भावित जोखिमहरुको समाधान गर्न आवश्यक व्यवस्था गर्ने,

ग) **लैससास रणनीति तथा बिस्तृत कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन वडास्तरीय उपसमिति** पालिकाको प्रत्येक वडास्तरमा देहायबमोजिमका उपसमिति गठन गरिने छ । सो उपसमितिमार्फत लैससाससम्बन्धी सबै किसिमका कार्यक्रमहरुको समुदाय स्तरमा कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन सुनिश्चितता गर्नेछ ।

क) महिला सदस्य संयोजक

ख) वडा सदस्य (सिमान्तकृत) सदस्य

ग) वडा सचिव सदस्य सचिव

घ) महिला तथा लक्षित वर्गको क्षेत्रमा काम गर्ने संस्थाबाट

महिला सहित

२ जना

घ) **लैससास कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन उपसमितिको जिम्मेवारी :**

यस उपसमितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछ ।

क) यस गाउँपालिकाको लैससास समन्वय समितिले गरेका कार्यहरु तथा सबै प्रकारका नीति नियम तथा योजनाहरु स्थानीय तहका समुदाय र नागरिक समाजसँग छलफल गरी लैससाससम्बन्धी विषयवस्तुहरु समावेश गर्न समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्ने,

ख) यस गाउँपालिकाको योजना तथा बजेट तर्जुमा प्रकृत्यामा समुदायका विपन्न वर्ग र महिलाहरुलाई सहभागी गराउन नागरिक समाजसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने,

ग) वडा तहको खण्डित तथ्यांकको संकलन गर्न र समयानुकूल अद्यावधिक गर्न स्थानीय तहबाट आवश्यक सहयोग गर्ने,

घ) गाउँपालिकाको कार्यक्रमहरुमा वडास्तरबाट आवश्यकतानुसार सूचना सम्प्रेषण गर्ने र कार्यक्रममा समानुपातिक सहभागिताका लागि सहजीकरण गर्ने,

ङ) वडास्तरमा योजनाको कार्यान्वयनमा प्रभावकारिता ल्याउन अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्ने गराउने र लैससास लेखाजोखा गर्न सहयोग गर्ने,

च) पालिकाबाट सञ्चालन गर्ने महिला नेतृत्व विकास कार्यक्रममा उपयुक्त सहभागी छनौट तथा कार्यक्रम सञ्चालनको लागि आवश्यक सहयोग तथा सहकार्य गर्ने,

छ) यी माथि उल्लिखित कार्यहरु गर्न गराउन अनुगमन तथा समन्वय समितिले चाहेको बेलामा आवश्यकतानुसार सहयोग तथा सहकार्य गर्ने,

ज) **समितिको बैठक:** पालिकास्तरीय अनुगमन तथा समन्वय समितिको बैठक प्रत्येक त्रैमासिक रुपमा बस्नेछ र वडास्तरीय सहसमितिको बैठक प्रत्येक चौमासिक रुपमा बस्नेछ । आवश्यकतानुसार समितिको बैठक जुनसुकै वेला पनि बस्न सक्नेछ ।

१२. **लैससास नीति तथा कार्ययोजना कार्यान्वयन शाखा :** लैससास हेर्ने शाखा प्रमुखको संयोजकत्वमा लैससास नीति तथा कार्ययोजनाको कार्यान्वयनका लागि पालिकास्तरीय लैससास शाखा र वडामा लैससास सम्पर्क व्यक्तिको संयोजकत्वमा वडास्तरीय उपशाखाको स्थापना गरिनेछ । सो शाखामा आवश्यकतानुसारको कर्मचारीहरु भर्ना गरिने छ ।

क) **पालिकास्तरीय लैससास नीति तथा कार्ययोजना शाखाको काम कर्तव्य र अधिकार :**

१. लैससास नीति प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्न नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्ने र अन्य निकाय तथा सरोकारवालासँग प्रभावकारी समन्वय र सहकार्य गर्ने ।
२. नगरपालिकामा निर्माण हुने सबै प्रकारका ऐन, कानून, कार्यविधि, आवधिक योजना र अन्य प्रकाशित दस्तावेजमा लैससासको विषयवस्तुको समावेश गरी मूलप्रवाहीकरण गर्ने
३. लैससास रणनीति अनुरूप लैङ्गिक तथा सामाजिक विकासको कार्यविधि तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
४. योजना तथा बजेट तर्जुमा गर्दा लैससासका समस्या समाधान हुने गरी उत्तरदायी बनाउन प्राविधिक सहयोग गर्ने ।
५. लैससास सम्बन्धी खण्डीकृत तथ्याङ्क सङ्कलन एवम् विश्लेषण गर्न सहयोग गर्ने ।
६. लैससास सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि योजना तयार गरी लैससास क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने र गराउने ।
७. लैससास रणनीति कार्यान्वयन गर्ने क्रममा आउन सक्ने सम्भावित जोखिमहरुको समाधान गर्न आवश्यक व्यवस्था गर्ने ।
८. उल्लिखित कार्यहरु गर्न कार्य योजना र बजेटसहित योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने र गराउने ।

ख) **वडास्तरीय लैससास नीति तथा कार्ययोजना उपशाखाको काम कर्तव्य र अधिकार :** यस उपशाखाको काम कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ ।

१. गाउँपालिकाको लैससास शाखाले गरेको कार्यहरु जस्तै ऐन, कानून, नीति, आवधिक योजना विषयगत योजना र अरु प्रकाशित हुने सबै प्रकारका दस्तावेज समुदाय स्तरका सरोकारवाला र नागरिक समाजसँग छलफल गरी लैससास सम्बन्धी विषयवस्तुहरु समावेश गर्न समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्ने ।
२. गाउँपालिकाको योजना तथा बजेट तर्जुमा प्रकृयादेखि कार्यान्वयन र अनुगमनको चरणसम्म समुदायका विपन्न वर्ग तथा महिलाहरुलाई सहभागी गराउन नागरिक समाजसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने ।
३. गाउँपालिकाको वडातहको लैससास सम्बन्धी खण्डीकृत तथ्याङ्कको व्यवस्था गर्न र समयानुकूल अद्यावधिक गर्न सहयोग गर्ने ।

४. शाखाको निर्देशनअनुसार लैससास सम्बन्धी वडास्तरीय कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने र गर्न समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्ने ।
५. गाउँपालिकाका वडास्तरमा योजना कार्यान्वयनमा प्रभावकारिता ल्याई महिला र विपन्न वर्गहरुको सूचना, श्रोत र साधनमा पहुँच बढाई फाइदाको समानुपातिक वितरण सुनिश्चित गर्न नेतृत्वदायी भूमिका निभाउने ।
५. गाउँपालिकाको वडास्तरमा लैससास सम्बन्धी क्षमता विकासको योजना तयार गरी लैससास क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने र गराउने ।

ग) बैठक, कार्यविधि र सेवा सुविधा

- क) गाउँपालिकास्तरीय समितिको बैठक सामान्यतया प्रत्येक त्रैमासिक रुपमा बस्ने छ तर अवश्यकता परेमा जहिले पनि बस्न सक्नेछ ।
- ख) वडास्तरीय समितिको बैठक प्रत्येक २ महिनामा बस्नेछ ।
- ग) समिति र उपसमितिका बैठकहरुको कार्यविधि गाउँपालिकाका अन्य समिति वा उपसमिति सरह हुनेछ ।
- घ) सेवा सुविधा गाउँपालिकाको नियमबमोजिम हुनेछ ।

१३. प्रदेशस्तरीय सारभूत लैङ्गिक समानता नीति, २०७९ को कार्यान्वयन पाँचवर्षे बिस्तृत कार्ययोजनाको उद्देश्य, औचित्यता तथा तयारी विधी

उद्देश्य :

लैससास रणनीति योजना २०७९ को कार्यान्वयनको बिस्तृत कार्ययोजना तयार गर्नुको प्रमुख उद्देश्य नीति अनुरूप लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई स्थानीयकरण गर्न प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्नु हो ।

औचित्यता : लैससास रणनीति योजना कार्यान्वयनको पाँच वर्षे बिस्तृत कार्ययोजनाको औचित्यता देहाय अनुसार रहेको छ

- क) नीति योजनाको प्रभावकारी, व्यवस्थित, निरन्तर तथा योजनावद्ध रुपमा कार्यान्वयन गर्नुका साथै कार्यान्वयनमा एकरुपमा कायम गर्न
- ख) लैससास नीतिले लैससास कायम गर्न गर्दै आएका सकारात्मक प्रयासलाई निरन्तरता दिई लैससास उत्तरदायी बजेट तथा योजना विस्तारित गर्न
- ग) कार्यान्वयन प्रक्रिया बढी सहभागितामूलक बनाउन, सेवा प्रवाहलाई नागरिकमैत्री बनाउन, सेवा प्रवाहलाई लैङ्गिक, समावेशी र विपन्न एवं लक्षित वर्गप्रति बढी जवाफदेही बनाउन
- घ) कार्यक्रम विषयान्तर हुनबाट बचाउन र लक्षित वर्ग तथा समुदायको आवश्यकता अनुरूप सही समयमा सही कार्यक्रम सही विधिबाट सञ्चालन गर्न मार्गदर्शनको रुपमा प्रयोग गर्न
- ङ) सेवा तथा उत्पादनमूलक कार्यमा लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण गर्न विभिन्न सकारात्मक उपायका व्यवस्था गर्न र क्रियाकलापमा दोहोरोपन हुन बाट बचाउन कार्यक्रमअनुसार बजेट विनियोजन गर्न सहजीकरण गर्न

च) कार्यक्रमको प्रगति अनुगमन तथा विश्लेषण गर्न र स्रोत साधनको सही सदुपयोग गर्न

कार्ययोजना तयारी विधि तथा प्रक्रिया : यो लैससास नीति २०८१ को कार्यान्वयनको लागि विस्तृत कार्ययोजना तयार गर्ने क्रममा यस गाउँपालिकाको पदाधिकारी, कर्मचारी तथा सरोकारवाला निकायहरूको सल्लाह सुभावाअनुसार सहभागितामूलक विधि अपनाई देहायका प्रक्रियाद्वारा सूचना तथा जानकारी संकलन गर्ने काम गरेको थियो ।

कानूनी दस्तावेज तथा प्रतिवेदनहरूको अध्ययन विश्लेषण : कार्ययोजना तयार गर्नु भन्दा अगाडि मानव अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय दस्तावेज, नेपालको संविधान, संघीय तथा प्रदेश सरकारबाट निर्मित विभिन्न नीति नियम तथा कार्यक्रमहरूका साथै स्थानीय सरकारबाट निर्मित नीति नियम र वार्षिक कार्यक्रमहरूको प्रतिवेदन, वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेटको अध्ययन गरी लैससासको अवधारणाबाट विश्लेषण गरेको थियो ।

पूर्व परामर्श बैठक: नीति नियम तथा कार्यक्रमको प्रतिवेदन अध्ययनको आधारमा केन्द्रित भई प्रश्नावलीहरू तयार गरी प्रत्येक पालिकाका जनप्रतिनिधिहरू, कर्मचारीका साथै पालिकामा कार्यरत गैरसरकारी संस्थाका प्रतिनिधि, शिक्षक लगायत विभिन्न सरोकारवाला संस्थाका प्रतिनिधिहरूको उपस्थितिमा पूर्व परामर्श बैठक बसेको थियो । उक्त परामर्श बैठकमा पालिकामा विद्यमान लैसास सम्बन्धी समस्या, सम्बोधन गर्नुपर्ने विषयवस्तु, चुनौती तथा अवसरको बारेमा छलफल भएको थियो। लैसास नीति कार्यान्वयन विस्तृत कार्ययोजनाको महत्व, उद्देश्य तथा समावेश गर्नुपर्ने क्रियाकलापहरूको बारेमा विस्तृत रूपमा छलफल गरी कार्ययोजना कस्तो हुनुपर्छ भन्ने बारेमा धारणा तथा सुभावसमेत संकलन गरेको थियो ।

विस्तृत कार्ययोजनाको मस्यौदा तयारी: कानूनी दस्तावेजहरूको अध्ययन र पूर्व परामर्श बैठकका साथै प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत तथा लैङ्गिक सम्पर्क व्यक्ति र अन्य सरोकारवालाहरूसँग गरिएको छलफलबाट आएको सुभावको आधारमा मस्यौदा कार्ययोजना तयार गरी गाउँपालिकाको पदाधिकारी तथा सरोकारवालाहरूको अध्ययनको लागि उपलब्ध गराएको थियो ।

मस्यौदा कार्ययोजनाको प्रस्तुति, छलफल र पृष्ठपोषण संकलन : मस्यौदा कार्ययोजनाको तयारी पश्चात पुनः कार्ययोजना प्रस्तुतिको लागि परामर्श गोष्ठीको आयोजना गरेको थियो । मस्यौदा कार्ययोजनाको तयारी गर्ने परामर्शदाताहरूबाट कार्ययोजना विस्तृत रूपमा प्रस्तुत गरे पश्चात सहभागीहरूबिच व्यापक रूपमा छलफल भई थप सुधार तथा परिमार्जन गर्नुपर्ने विषयमा बुँदागत रूपमा सुभावहरू उपलब्ध गराएको थियो । उपलब्ध सुभावहरूलाई आवश्यकतानुसार थपघट गरी मस्यौदा कार्ययोजनालाई अन्तिम रूप दिने काम भएको थियो ।

विस्तृत कार्ययोजना अन्तिम र पेश : मस्यौदा कार्ययोजनामा यस गाउँपालिकाका पदाधिकारी तथा सम्बन्धित कर्मचारीहरूसँग गरिएको परामर्श तथा छलफलबाट आएको सुभावलाई समावेश गरी यो अन्तिम विस्तृत कार्ययोजना तयार गरेको छ ।

प्रदेशस्तरीय सारभूत लैङ्गिक समानता नीति, २०७९ को कार्यान्वयन पाँचवर्षे बिस्तृत कार्ययोजना २०८१/८२ - २०८५/८६

नीति १: लैङ्गिक उत्तरदायी शासन पद्धतिलाई संस्थागत गरिनेछ									
क्र.सं.	रणनीति	कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप	लक्षित समुदाय	प्रमुख जिम्मेवारी	समन्वय/सहकार्य	बजेट		समय सीमा	प्रगति
						आन्तरिक	बाह्य		
१.	विद्यमान कानूनहरुको लैससास अनुरूप पुनरावलोकन तथा परिमार्जन गर्ने	विद्यमान कानूनहरुको पुनरावलोकन गरी लैससासको नीतिअनुरूप संशोधन गर्ने	महिला तथा लक्षित वर्ग लक्षित वर्ग	गाउँपालिका	कानून तथा लैससास विज्ञ	✓		६ महिना भित्र	विद्यमान कानूनहरु लैससामैत्री भएको
		पालिकाको वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेट लैससास उत्तरदायी तथा जवाफदेही बनाउने		गाउँपालिका		✓		प्रत्येक वर्ष	वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेट लैससास मैत्री हुने
		लैससास नीतिअनुसार यस पालिकामा लैङ्गिक समानता तथा समावेशिता प्रवर्धन गर्न दीर्घकालीन तथा अल्पकालीन योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिने,		गाउँपालिका		✓	✓	६ महिना	अल्पकालीन तथा दीर्घकालीन योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन भएको हुने
		विद्यमान भौतिक संरचनासम्बन्धी मापदण्ड पुनरावलोकन गरी लैङ्गिक तथा अपाङ्गतामैत्री बनाउने,	महिला अपाङ्गता भएका व्यक्ति			✓		६ महिना भित्र	लैङ्गिक तथा अपाङ्गतामैत्री भौतिक संरचना मापदण्ड निर्माण भएको
		पालिकास्तरीय अपाङ्गता अधिकार समिति तथा व्यवस्थापन कार्यविधि तथा निर्देशिका निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने	अपाङ्गता भएका व्यक्ति	गाउँपालिका			✓	६ महिना	कार्यविधि तथा निर्देशिका निर्माण भएको
२	लैससासमैत्री नीति तथा कार्यक्रमहरु तर्जुमा गरी लागु गर्ने र भएका कानूनहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने	बालविवाह उन्मूलन नीति, रणनीति तथा कार्ययोजना बनाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्ने	बालबालिका /अभिभावक	गाउँपालिका	UNICEF, UN Women	✓	✓	एक वर्ष भित्र	नीति, रणनीति तथा कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन भएको
		विपद् संवेदनशील एवं समावेशीमूलक सामाजिक सुरक्षा कार्यविधि निर्माण गर्ने	विपद् प्रभावित व्यक्ति	गाउँपालिका लैससास शाखा		✓		१ महिना भित्र	कार्यविधि निर्माण भएको

	● पालिका स्तरमा परिवारमा कोहि नभएका महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिकहरुका लागि एकीकृत स्याहार नीति तथा रणनीति निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने	महिला तथा लक्षित वर्ग	गाउँपालिका लैससास शाखा	UNWOMEN	√	√	६ महिना भित्र	एकीकृत स्याहार नीति तथा रणनीति तर्जुमा भएको
	कर्मचारी नियुक्ति तथा व्यवस्थापमा लैससास सन्तुलनका लागि सकारात्मक विभेदका लागि कानूनी मापदण्ड निर्माण गर्ने	लक्षितवर्ग	गाउँपालिका		√		३ महिना भित्र	लैससासमैत्री कर्मचारी नियुक्ति तथा व्यवस्थापन नीति तर्जुमा भएको
	जेष्ठ नागरिक तथा एकल महिलाहरुलाई देहाय अनुसारको सामाजिक सुरक्षाका व्यवस्थाहरु सहज उपलब्धताको लागि स्थानीय सहजीकरण कार्यविधि तर्जुमा गर्ने ● सामाजिक सुरक्षा तथा भत्ता, ● स्वास्थ्य सेवा तथा उपचार, ● आवास तथा आश्रय व्यवस्था, ● हिंसा तथा दुर्व्यवहारबाट सुरक्षा तथा संरक्षण र ● यातायात सेवामा छुट ● मनोसामाजिक परामर्श तथा सहयोग	एकल महिला तथा जेष्ठ नागरिक	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार समावेशी आयोग यस क्षेत्रमा कार्यरत संघसंस्था	√		६ महिना भित्र निरन्तर	एकल महिला तथा जेष्ठ नागरिक स्थानीय सहजीकरण कार्यविधि तर्जुमा भएको
	महिला केन्द्रीत लगानी प्रवर्द्धनका लागि सार्वजनिक तथा निजी साभैदारीता सम्बन्धी कार्यविधि निर्माण गर्ने	महिला	गाउँपालिका लैससास शाखा	सार्वजनिक तथा निजी साभैदारीता	√		एक वर्ष भित्र निरन्तर	कार्यविधि तर्जुमा तथा कार्यान्वयन
	बालमैत्री शासन पद्धति अवलम्बन गर्न बालमैत्री स्थानीय शासन निर्देशिका तर्जुमा गर्ने,	बालबालिका	गाउँपालिका	UNICEF सम्बन्धित संस्थाहरु	✓	✓	६ महिना भित्र	निर्देशिका जारी भएको
	● महिला तथा किशोरीहरु विरुद्ध हुने लैङ्गिकतामा आधारित हिंसा (घरेलु हिंसा, दहेजको कारणले हुने हिंसा, हानिकारक अभ्यासका कारण हुने हिंसा, प्रजनन स्वास्थ्यसँग सम्बन्धित हिंसा, कार्यस्थलमा हुने हिंसा तथा दुर्व्यवहार, आदि) उन्मूलनका लागि “नवराजपुर गाउँपालिकाको अभियान लैङ्गिक हिंसा विरुद्ध सम्मान” को नारासहित पाँच वर्षे कार्ययोजना बनाई लागु गर्ने	महिला तथा किशोरी	गाउँपालिका	महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालय संघ प्रदेश सरकार UNFPA, UNICEF, UNWOMEN	✓	✓	एक वर्ष भित्र	पञ्चे वर्षे कार्ययोजना तर्जुमा भएको ।

					गैसस				
		कार्यस्थल (पालिका, विद्यालय, प्रहरी, गैरसरकारी संस्था तथा अन्य निकायहरु) मा हुने हिंसा तथा यौन दुर्व्यवहार नियन्त्रणका लागि आचार संहिता बनाई लागु गर्ने र गर्न लगाउने ।	पदाधिकारी तथा कार्यालयका कर्मचारीहरु	गाउँपालिका	विज्ञ	✓	✓	एक वर्षभित्र	आचारसंहिता निर्माण भएको
		पालिकामा बालमैत्री सुशासन पद्धतिको विकासका लागि बालमैत्री सुशासन कार्यविधि निर्माण गर्ने	बालबालिका	गाउँपालिका	UNICEF	✓	✓	६ महिना भित्र	बालमैत्री सुशासन कार्यविधि निर्माण भएको
		नीति तथा बजेट निर्माण प्रकृत्यामा नागरिक संलग्नता नीति तथा बजेट निर्माण गरि कार्यान्वयन गर्ने ।	लक्षित वर्ग	गा.पा.	गै.स.स. महासंघ			१ वर्ष भित्र निरन्तर	नागरिक संलग्नता नीति तथा बजेट निर्माण ।
		लैङ्गिक हिंसा निवारण कोष सञ्चालन निर्देशिका जारी गर्ने	पालिका		ILO	✓	✓	६ महिना	कोष सञ्चालन निर्देशिका जारी भएको हुने
३.	लैससासमैत्री भौतिक, तथा मानवीय स्रोत साधनको विकास गर्न कानून, निर्देशिका तथा मापदण्डहरु तयार गरी लागु गर्ने ।	गाउँपालिकाको भौतिक संरचनाहरु लैङ्गिकमैत्री, अपांगतामैत्री तथा जेष्ठ नागरिकमैत्री बनाउनका लागि भौतिक संरचना मापदण्ड निर्माण गरी लागु गर्ने,	अपांगता भएका व्यक्ति तथा जेष्ठ नागरिक	गाउँपालिका		✓	✓	६ महिना भित्र	लैङ्गिक तथा अपाङ्गमैत्री भौतिक संरचना मापदण्ड निर्माण भएको
		पालिकाबाट निर्मित संरचना तथा अन्य सेवा प्रदायक सरकारी तथा गैर सरकारी संस्था (प्रहरी कार्यालय, स्वास्थ्य चौकी, अस्पताल, सेवा गृह, OCMC, विद्यालय, बैंक) लैङ्गिक तथा अपाङ्गमैत्री बनाउन छलफल तथा आवश्यक सहकार्य गर्ने	अपांगता भएका व्यक्ति तथा जेष्ठ नागरिक	गाउँपालिका	Police CMC OCMC निजी बैंक स्थानीय विद्यालय	✓	✓	निरन्तर	सेवा तथा भौतिक संरचना अपाङ्ग तथा लैङ्गिकमैत्री भएको

		● सार्वजनिक स्थान तथा कार्यालयहरूमा महिला, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यकहरूको लागि शौचालयको व्यवस्था गर्ने,	लैङ्गिक अल्पसंख्यक तथा लक्षित वर्ग	गाउँपालिका		✓		एक वर्ष भित्र	शौचालय निर्माण भएको
		● नगरपालिका स्तरमा शिशु स्याहार सेवाहरू/ प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र एवं बहुउद्देश्यीय वृद्ध स्याहार हबहरू स्थापना/विस्तार गर्ने	महिला बालबालिका	गाउँपालिका	UNICEF सम्बन्धित संस्थाहरू	✓	✓	एक वर्ष भित्र	बहुउद्देश्यीय वृद्ध स्याहार हबहरू निर्माण भएको
		● लैससासको विषयमा मानवीय स्रोतको विकास गर्न पालिकाका प्रतिनिधि, कर्मचारी तथा प्रत्येक वडाको सामाजिक अभियन्ताहरूलाई प्रशिक्षक प्रशिक्षण गर्न सामग्री तयार गर्ने ।	पदाधिकारी , कार्यालय कर्मचारी तथा स्थानीय सामाजिक अभियन्ता	विषय विज्ञ गैसस UN WOMEN		✓	✓	६ महिना भित्र	प्रशिक्षक प्रशिक्षण सामग्री तयार गरिने
४	लैससास नीति कार्यान्वयनका प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार सम्बन्धी नीति, रणनीति तथा कार्यनीति बनाउने	● लैङ्गिक तथा प्रजनन स्वास्थ्य संवेदनशील विपद् व्यवस्थापन सुरक्षा कार्यविधि निर्माण गरी लागु गर्ने	महिला लक्षित वर्ग विपद् प्रभावित महिला	गाउँपालिका	कानून, लैससास तथा विषय विज्ञ	✓		१ वर्ष भित्र	कार्यविधि निर्माण भएको
		● सुरक्षित मातृत्व तथा प्रजनन स्वास्थ्य अधिकारसम्बन्धी संघीय कानूनी व्यवस्थाको स्थानीयकरण गर्न प्रजनन स्वास्थ्य सेवा प्रवाह तथा अधिकार संरक्षण कार्यविधि निर्माण गर्ने		गाउँपालिका		✓		१ वर्ष भित्र	कार्यविधि निर्माण भएको
		● प्रजनन स्वास्थ्यसँग सम्बन्धित हिंसा उन्मूलनका लागि “स्वस्थ आमा सुरक्षित गाउँपालिकाको” को नारासहित पाँच वर्षे कार्ययोजना बनाई लागु गर्ने र प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार नमुना गाउँपालिका निर्माण गर्ने	महिला तथा किशोरकिशोरी	गाउँपालिका	कानून तथा लैससास विज्ञ	✓		एक वर्ष भित्र	पाँच वर्षे कार्ययोजना तर्जुमा भएको

		● स्वास्थ्य संस्थामा प्रसूति सेवाको पहुँच वृद्धि, सुरक्षित गर्भपतन सेवा तथा पाठेघर खस्ने समस्यासम्बन्धी प्रजनन स्वास्थ्य सेवा समुदायगत रूपमा सहज पहुँच वृद्धि गर्न प्रजनन स्वास्थ्य सेवा स्थानीय कार्यविधि बनाई लागु गर्ने, ● गर्भनिरोधक साधनको छनौटको अधिकार सुनिश्चितता गर्न मागको आधारमा समुदायगत (दलित, मुस्लिम, अपाङ्गता भएका महिला, आर्थिक विपन्न महिला) तहमा सम्पूर्ण प्रकारको साधनको पहुँच वृद्धि गर्ने, ● महिनावारी भेदभाव, असुरक्षित गर्भपतन तथा गर्भनिरोधक साधनको प्रयोगसँग सम्बन्धित लाञ्छना विरुद्ध महिला स्वास्थ्य स्वयंसेवी, किशोरकिशोरी, शिक्षक तथा परिवारसँग सम्वाद कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, ● सुरक्षित मातृत्व तथा प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार ऐन २०७५ को बारेमा महिला स्वास्थ्य स्वयंसेवी तथा समुदाय तहमा जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।	महिला किशोरकिशोरी, शिक्षक र परिवार समुदाय आमा समूह महिला स्वास्थ्य स्वयंसेवी,	गाउँपालिका	UNFPA स्थानीय आमा समूह समुदाय प्रजनन स्वास्थ्य अधिकारको क्षेत्रमा काम गर्ने गैसस	√		एक वर्ष भित्र निरन्तर	● प्रजनन स्वास्थ्य सेवा स्थानीय कार्यविधि तर्जुमा भएको हुने ● स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाहरुमा सम्पूर्ण प्रकारका गर्भनिरोधक साधन सेवा प्राप्त भएको हुने ● स्वास्थ्य संस्थामा सेवाग्राहीको संख्या बढेको हुने ● कानून अधिकारको बारेमा सचेतना भएको हुने
४.	महिला प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार संरक्षण तथा प्रवर्धन गर्ने	● महिला प्रजनन स्वास्थ्य संरक्षणको लागि दैनिक स्वास्थ्य सुविधाका साथै पाठेघर खस्ने समस्या, यौनरोगसम्बन्धी समस्या, अनिच्छुक गर्भधारण, असुरक्षित गर्भपतन, बाँझोपन तथा महिनावारी, फिस्तुला, गर्भनिरोधक साधन, कुशल प्रसूति सेवा (SBA), प्रसूति स्याहार, पौष्टिक खाना जस्ता सम्पूर्ण विषयमा समुदायमा महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको नेतृत्वमा चेतनामूलक अभियान चलाउने,	सम्पूर्ण महिला महिला, पुरुष समूह, स्वास्थ्य संस्था, चिकित्सक तथा पदाधिकारीहरु	गाउँपालिका	UNFPA SBA, OCMC, SAS, CMC तथा अन्य सरोकारवाला संस्थाहरु सेवा गृह, पुनर्स्थापना केन्द्र, प्रहरी तथा जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालयका	√	√	१ वर्ष भित्र निरन्तर	● प्रजनन स्वास्थ्य अवस्थामा सुधार भएको ● प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार सम्बन्धी सचेतना वृद्धि भएको महिला, पुरुष समूह, स्वास्थ्य संस्था, चिकित्सक तथा पदाधिकारीहरुमा चेतना वृद्धि भई गुणस्तरिय प्रजनन स्वास्थ्य सेवामा वृद्धि भएको

		मानव तथा प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार, प्रजनन स्वायत्तता र गोपनीयताको अधिकार, जन्मान्तर छनौटको अधिकार, स्वस्थ रहन पाउने अधिकार र चुनौतीको सम्बन्धमा महिला, पुरुष समूह, स्वास्थ्य संस्था, चिकित्सक तथा पदाधिकारीहरूलाई क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने			स्वास्थ्य संस्था	√		१ वर्ष भित्र निरन्तर	
		- हिंसा पीडित महिला, बालबालिका तथा दलित समुदायको न्यायमा पहुँच, सीप विकास, रोजगारी, स्वास्थ्य उपचार, मनोसामाजिक परामर्श, कानूनी सहयोग तथा परामर्श तथा पुनर्स्थापनाको लागि OCMC, सेवा गृह, पुनर्स्थापना केन्द्र, प्रहरी तथा जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालयका साथै अन्य सरोकारवाला निकायहरूसँग सहकार्य, समन्वय तथा सम्प्रेषण गर्न पहल गर्ने । - प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार तथा सेवालाई चुस्तदुरुस्त उपलब्ध गराउन आवश्यक सहयोग तथा सरोकारवाला संस्था (SBA, OCMC, SAS, FPAN, CMC आदि) सँग समन्वय, सहकार्य तथा सम्प्रेषण गर्ने	प्रजनन स्वास्थ्य सेवाग्राहि	गाउँपालिका लैससास शाखा		√	√	६ महिना भित्र निरन्तर	सम्प्रेषण संयन्त्र प्रभावकारी भएको सम्बन्धित निकायबाट सेवाका गुणस्तरियता वृद्धि भएको आर्थिक मितव्ययिता भई थोरै लगानी धेरै काम भएको
		महिनावारी भेदभाव तथा लाञ्छना विरुद्ध महिनावारीको सम्मान स्वस्थ जीवनको पहिचान" नारा समुदाय तथा विद्यालयास्तरीय अभियान चलाउने यस विषयमा एक वडा एक सामाजिक अभियन्ता तयार गरी परिचालन गर्ने	किशोरी तथा महिला	गाउँपालिका लैससा महाशाखा	विद्यालय, अस्पताल, पुलिस, यस विषयमा कार्यरत स्थानीय तथा प्रदेशस्तरीय संस्था धर्मगुरु, दातृसंस्था	√	√		महिनावारी भेदभाव घटेको

		● लिङ्ग पहिचान गरी गर्ने गर्भपतन विरुद्ध कानूनी लैङ्गिक समानता सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ● सुरक्षित तथा दक्ष प्रसूती सेवा सुविधाको बारेमा समुदायगत अभियान सञ्चालन गर्ने	समुदाय गर्भवति महिला	गाउँपालिका लैससा महाशाखा	आमा समुह महिला स्वास्थ्य SAS स्वयंम सेविका SBA	√	√	६ महिना भित्र निरन्तर	लिङ्ग पहिचान गरी गर्ने गर्भपतनको संख्या घटेको स्वास्थ्य संस्थामा प्रसूती गराउने संख्या बढेको
		● दलित, मुस्लिम, सीमान्तकृत समुदायमा बाल विवाह नियन्त्रण, गर्भनिरोधक साधनको प्रयोग तथा प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार स्वायत्तता सम्बन्धी जनचेतना जगाउने र सेवा सहज बनाइने ।	महिला पुरुष शिक्षक प्रहरी तथा धर्मगुरु	गाउँपालिका लैससा महाशाखा	आमा समुह महिला स्वास्थ्य विषयमा कार्यरत स्थानीयसंस्था	√	√	६ महिना भित्र निरन्तर	अधिच्छुक गर्भधारणमा कमी भएको ● प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार स्वायत्तता बारे सचेतना बढेको

नीति २: लैससासम्बन्धी नीतिगत तथा कार्यगत रुपमा सम्बोधन गर्ने संस्थागत संरचनाको स्थापना गर्ने

क्र.सं.	रणनीति	कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप	लक्षित समुदाय	प्रमुख जिम्मेवारी	समन्वय/सहकार्य	बजेट		समयसीमा	प्रगति
						आन्तरिक	बाह्य		
१.	पालिका तथा वडास्तरीय सैससास सम्बोधन संरचना बनाउने	● पालिकाभित्र लैससास सम्पर्क व्यक्ति (GESI Focal Person)सहितको लैससास शाखा पालिकातहमा र वडा तहमा उपशाखा स्थापना गर्ने	महिला, लक्षित वर्ग तथा किनारा लगाइएका समुदाय	गाउँपालिका		√		६ महिना भित्र	लैससास शाखाको स्थापना
		लैससास नीति तथा कार्ययोजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति तथा उपसमिति गठन गर्ने,	लक्षित वर्ग	गाउँपालिका		√		६ महिना भित्र	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति गठन
		● सार्वजनिक कार्यालयमा गर्भवती महिला तथा स्तनपान गराउने महिलाहरुको लागि आराम तथा स्तनपान कक्षको व्यवस्था गर्ने,	महिला	गाउँपालिका		√		६ महिना भित्र	आराम तथा स्तनपान कक्षको व्यवस्था भएको हुने
		हिंसा प्रभावित महिला, बालबालिका, जेष्ठनागरिक तथा अपाङ्गता भएको व्यक्तिहरुको सहायताको लागि पालिका तथा वडाकार्यालयहरुमा सहायता कक्षको स्थापना गर्ने	लक्षित वर्ग	गाउँपालिका वडा कार्यालय		√			सहायता कक्षको स्थापना भएको
		● पालिकास्तरीय अपाङ्गता अधिकार समिति गठन गर्ने	अपाङ्गता भएका महिला	गाउँपालिका		√			अपाङ्गता अधिकार समिति गठन भएको

२.	लैङ्गिक हिंसा उन्मूलन संयन्त्रहरु निर्माण गर्ने	पालिकास्तरमा लैससास शाखाबाट सम्बोधन गर्ने र हरेक वडामा एक वडा सदस्यको अगुवाइमा वडा लैङ्गिक हिंसा उन्मूलन समिति र समुदायमा महिला हिंसा उन्मूलन समूह निर्माण गर्ने ।	जोखिम महिला तथा हिंसा पीडित महिला	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार महिला अधिकारको क्षेत्रमा कार्यरत गैसस	✓		६ महिना भित्र	महिला हिंसा लैङ्गिक हिंसा उन्मूलन समिति र उन्मूलन समूह निर्माण भएको
		हिंसा प्रभावित समुदायको गुनासो सुनुवाइ कक्षको स्थापना गर्ने	समुदाय	गाउँपालिका		✓		६ महिना भित्र	गुनासो सुनुवाइ कक्षको स्थापना भएको
		किशोर किशोरीहरुलाई जाँडरक्सी सेवन, लागु औषध दुर्व्यसन तथा अन्य खराब आचरणबाट मुक्त गराई उत्कृष्ट तथा उर्जाशील नागरिकको रूपमा रूपान्तरण गर्ने शिक्षकको अनुवाइमा हरेक वडामा एक समुदायस्तर उर्जाशील किशोर किशोरी समूह गठन गरी परिचालन गर्ने ।	खराब दुर्व्यसनमा लागेका किशोर किशोरीहरु	गाउँपालिका		✓		६ महिना भित्र	उर्जाशील किशोर किशोरी समूह गठन भएको
		हिंसा पीडित तथा उनमा आश्रित बालबालिकाको लागि अल्पकालीन तथा दीर्घकालीन सेवागृहको व्यवस्था गर्ने	हिंसा पीडित महिला तथा बालबालिका	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार	✓	✓		
३.	महिला तथा लक्षितवर्गहरुको आर्थिक रुपमा सशक्त बनाउने	लक्षित वर्ग तथा बञ्चितकरणमा परेका समुदायको आर्थिक सशक्तिकरणका लागि उनीहरुकै नेतृत्वमा पालिकास्तरीय महिला आर्थिक समुन्नत समिति निर्माण गरी परिचालन गरिने	लक्षित वर्ग बञ्चितकरणमा परेका महिला	गाउँपालिका	गैसस	✓	✓	एक वर्ष भित्र	समिति निर्माण गरी परिचालन गरेको हुने
		महिलाको अर्थिक सशक्तिकरणका लागि आयमूलक तथा सिपमूलक तालिम, उत्पादन, संकलन, बजार व्यवस्थापन जस्ता सम्पूर्ण कार्यहरुका महिला आर्थिक समुन्नत समितिका सदस्यहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने	स्थानीय महिलाहरु	गाउँपालिका	गैसस UNWOMEN	✓	✓	निरन्तर	महिलाहरु को क्षमता अभिवृद्धि गरेको हुने

		● महिला उद्यमशीलता विषयमा जानकारी र आवश्यक प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउन महिला उद्यमशीलता सहजीकरण केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन	स्थानीय महिलाहरु	गाउँपालिका	ILO	✓	✓	६ महिना भित्र	सहजीकरण केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन भएको हुने
		महिला केन्द्रीत लगानी प्रवर्द्धनका लागि सार्वजनिक तथा निजी साभैदारीतासम्बन्धी कार्यविधि निर्माण गर्ने	महिला	गाउँपालिका	सार्वजनिक तथा निजी साभैदारीता	✓		एक वर्ष भित्र निरन्तर	कार्यविधि तर्जुमा तथा कार्यान्वयन
		“छोरीलाई दाइजो होइन सम्पत्ती, शिक्षा र सिप” भन्ने नारा सहित छोरीको साम्प्रतिक अधिकार सम्बन्धी समुदायमा सचेतना जगाउने र दाइजोको कारण सृजित हिंसा विरुद्धको अभियान सञ्चालन गर्ने ।	महिला, पुरुष, युवायुवती	गाउँपालिका	UNWOMEN महिला तथा किशोरीको लागि काम गर्ने गैससे,	✓	✓	निरन्तर	दाइजोको कारण श्रृजित हिंसा विरुद्धका अभियान सञ्चालन भएको समुदाय सचेत भएको
४.	यस गाउँपालिकामा लैससासम्बन्धी एकीकृत सूचना व्यवस्थापन प्रणालीको विकास गर्ने ।	● पालिकाबाट उपलब्ध गराइने स्रोत साधन र सेवामा वञ्चितीकरणमा परेको वा वञ्चितीकरणको जोखिममा रहेको वर्गको पहुँच हुने गरी (स्थानीय भाषामा) एकद्वार सूचना शाखाको स्थापना गर्ने	सूचनाको पहुँचबाट टाढा रहेका व्यक्तिहरु	पालिका		✓		एक वर्ष भित्र	एकद्वार सूचना शाखाको स्थापना हुने
		● पालिका तथा वडा कार्यालयमा सहायता कक्षको स्थापना गर्ने सुशासनको दृष्टिकोणबाट महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, लैंगिक, यौनिक अल्पसंख्यक तथा अन्य लक्षित वर्ग र समुदायको आवश्यकताको पहिचानको लागि अनुसन्धान गर्ने । सोको सहज जानकारीको व्यवस्था गर्ने ।	महिला अपाङ्गता भएका व्यक्ति लक्षित वर्ग	वडा कार्यालय		✓		एक वर्ष भित्र	सहायता कक्षको स्थापना भई पहिचानको लागि अनुसन्धान हुने
		बाल संरक्षण सूचना व्यवस्थापन प्रणालीको स्थापना र सञ्चालन गर्ने ।	बालबालिका	गाउँपालिका	UNICEF and other partner organizations	✓	✓	६ महिना निरन्तर	बाल संरक्षण सूचना व्यवस्थापन प्रणालीको स्थापना भएको
		लैङ्गिक हिंसा पिडित पहिचान तथा रेफरल सम्बन्धी स्थानीय अगुवा, मनोसामाजिक परामर्शकर्ता, स्वास्थ्य सेवा प्रमुख तथा नर्सलाई	स्थानीय अगुवा तथा सेवा प्रदायक	गाउँपालिका	UNICEF, बाल अधिकारको क्षेत्रमा काम गर्ने स्थानीय	✓	✓	१ वर्ष भित्र	रेफरल सम्बन्धी tflnd ePsfl .

		तालिम			संस्थाहरु				
		विद्यालयको गुनासो व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारीहरुलाई गुनासो व्यवस्थापन र सिफारिस प्रणालि सम्बन्धी क्षमता विकास	शिक्षक तथा लैससास सम्पर्क व्यक्ति	गाउँपालिका	UNICEF, बाल अधिकारको क्षेत्रमा काम गर्ने स्थानीय संस्थाहरु	√	√	निरन्तर	गुनासो व्यवस्थापन, घटना सिफारिसको अभिलेख
		बाल संरक्षण तथा प्रवर्धन एकीकृत कार्यविधि निर्माण वा संसोधन तथा व्यवस्थापन गर्ने ।	बालबालिका	गाउँपालिका	UNICEF and other partner organizations	√	√	निरन्तर	बाल संरक्षण तथा प्रवर्धन एकीकृत कार्यविधि निर्माण
५.	बालअधिकार तथा संरक्षणका लागि वडा तथा समुदायगत समूहहरु गठन गर्ने	- समावेशीमा आधारित (विद्यालय जाने, नजाने, छोडेका, पीडित तथा असहाय बालिका, दलित, मुस्लिम, विपद् पीडित जनजाति) बाल अधिकार समूह गठन गर्ने र परिचालन गर्ने - बालबालिकाको स्थिती अध्ययन गरि प्रतिवेदन प्रकाशन तथा वितरण गर्ने (अध्ययन गर्दा विपद् तथा संक्रमण जोखिममा परेका बालबालिका तथा परिवारको पहिचान र आवश्यकता सम्बन्धी जानकारी पनि संकलन गर्ने) - बाल अधिकार समिति, वडा बाल अधिकार समिति गठन गर्ने र परिचालन गन	बालबालिका जोखिम प्रभावित बालबालिका	गाउँपालिका वडा कार्यालय	UNICEF बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत प्रदेश तथा स्थानीय संघसंस्था	√	√	६ महिना निरन्तर	बालअधिकार समूह गठन भएको अध्ययन प्रतिवेदन बाल अधिकार समिति, वडा बाल अधिकार समिति गठन
		● बाल क्लब संचालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि/निर्देशिका निर्माण ।	बालबालिका	गाउँपालिका	UNICEF बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत प्रदेश तथा स्थानीय संघसंस्था	√	√	निरन्तर	कार्यविधि/निर्देशिका निर्माण भएको हुने
		बाल हेल्पलाइन १०९८, बालबालिका खोज तलास केन्द्र १०४ र अस्थाई आश्रय स्थलको स्थापना तथा सञ्चालन गर्ने	बालबालिका	गाउँपालिका	UNICEF बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत प्रदेश तथा स्थानीय संघसंस्था	√	√	६ महिना भित्र	बाल हेल्पलाइन र अस्थाई आश्रय स्थलको स्थापना

	बालकोषको स्थापना तथा सञ्चालन कार्यविधि तर्जुमा गर्ने	बालबालिका	गाउँपालिका	UNICEF बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत प्रदेश तथा स्थानीय	√	√	१ वर्ष भित्र	बालकोषको स्थापना भएको सञ्चालन कार्यविधि जारी भएको
	बालमैत्री गाउँपालिका घोषणा गर्नका लागि कार्ययोजना निर्माण गर्ने	बालबालिका तथा समुदाय	गाउँपालिका	UNICEF	√	√	१ वर्ष भित्र	कार्ययोजना निर्माण भएको
	● लैङ्गिक खण्डीकृत तथ्यांकहरुको संकलन, व्यवस्थाप तथा जानकारीसम्बन्धी सुचना प्रणालीको व्यवस्था गर्ने	समुदाय	गाउँपालिका	UN WOMEN	√	√	६ महिना निरन्तर	सुचना प्रणालीको व्यवस्था भएको
	बाल अधिकार समूह तथा क्लबका प्रतिनिधिहरूसँग पालिकाको नीति, कार्यक्रम तथा बजेटमा सुझाव संकलन गर्ने ।	बालबालिका	गाउँपालिका वडा कार्यालय	UNICEF	√	√	प्रत्येक वर्ष	बालबालिकाका सवाल तथा सुझाव संकलित ।
	बाल कल्याण अधिकारीको व्यवस्था गरी हिंसा, शोषण तथा भेदभावबाट प्रभावित बालबालिकालाई आवश्यक सेवा उपलब्ध गराउने ।	हिंसा, शोषण तथा भेदभावबाट प्रभावित बालबालिका	गाउँपालिका	युनिसेफ, सिमान्तकृत बालबालिका तथा समुदायको लागि काम गर्ने गैसस	√	√	६ महिना भित्र निरन्तर	बालबालिकालाई आवश्यक सेवा उपलब्ध भएको ।
	जोखिममा परेका बालबालिका तथा परिवारको पहिचान गरी आवश्यकतामा आधारित सहयोग (शिक्षा, स्वास्थ्य, सिप तथा व्यवसाय प्रवर्धन) ।	जोखिममा परेका बालबालिका तथा परिवार	गाउँपालिका	युनिसेफ, सिमान्तकृत बालबालिका तथा समुदायको लागि काम गर्ने गैसस	√	√	निरन्तर	जोखिममा परेका बालबालिका तथा परिवारलाई सहयोग उपलब्ध ।

		समुदायदेखि वडा तथा नगरपालिका सम्म बालमैत्री स्थानीय शासन समितिको निर्माण गर्ने गाउँपालिकामा बालमैत्री स्थानीय शासन सम्पर्क व्यक्ति तोक्ने	बालबालिका			✓		निरन्तर	समिति गठन भएको सम्पर्क व्यक्ति तोकेको हुने
६.	लैङ्गिकमैत्री विपद् जोखिम तथा व्यवस्थापन समिति बनाउने	प्राकृतिक तथा कृत्रिम विपद् पुर्व, अवधि र पश्चात महिलाहरुलाई पर्ने असर सम्बन्धमा सावधानी तथा सम्बोधन गर्नका लागि पालिकास्तरमा विपद् सहयोग महिला समिति गठन गर्ने	विपद् जोखिम तथा विपद् पीडित महिला	गाउँपालिका	CDO	✓		एक वर्ष भित्र	विपद् सहयोग महिला समिति गठन भएको
		समिति गठन गर्दा महिला प्रतिनिधिको नेतृत्वमा समुदाय, गैसस, पुलिस, जि.प्र.का., उपभोक्ता समिति, तथा विद्यालयको शिक्षकको समन्वयमा बनाउनु पर्छ।	महिला जनप्रतिनिधि महिला शिक्षक	गाउँपालिका	UN WOMEN Police गैसस समुदाय स्थानीय उपभोक्ता समिति	✓			
नीति ३: सबै प्रकारका लैङ्गिक विभेद र असमानताको अन्त्य गरी सबै महिलाको सम्मानपूर्वक बाँच्न पाउने र जीवनयापनको वातावरण सुनिश्चित गरिनेछ									
क्र.सं.	रणनीति	कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप	लक्षित समुदाय	प्रमुख जिम्मेवारी	समन्वय/सहकार्य	बजेट		समयसीमा	प्रगति
						आन्तरिक	बाह्य		

१.	मानव अधिकारसम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय कानूनी व्यवस्थाहरु स्थानीयकरण गर्न योजनागत कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।	● पालिका प्रतिनिधि, कर्मचारी तथा स्थानीय अगुवाहरुलाई मानव अधिकारसम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय कानूनी व्यवस्था जस्तै महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव अन्त्य गर्ने सम्बन्धी महासन्धि, आर्थिक समाजिक तथा सांस्कृतिक अधिकारसम्बन्धी महासन्धि, वेइजिङ्ग सम्मेलनको १२ वटा सवाल, दिगो विकास लक्ष , कार्यस्थलमा हिंसा तथा दुर्व्यवहारसम्बन्धी महासन्धि, २०१९ को नं १९०, यौन दुर्व्यवहार नियन्त्रण बाल सम्बन्धमा संयुक्त राष्ट्रसंघबाट पारित प्रस्ताव (1st UN Resolution on sexual harassment) 2018, तथा बाल अधिकारसम्बन्धी महासन्धि, अपाङ्गता अधिकार महासन्धि बारे प्रशिक्षण सञ्चालन गर्न योजनागत कार्यक्रम तयार गर्ने	पालिका प्रतिनिधि, कर्मचारी, समुदायका अगुवा, आमा समूह, हिंसा प्रतिकार समूह, बाल अधिकार समूह	पालिका	स्थानीय संघसंस्था विद्यालय निजी व्यवसाय दातृ संस्था मानव अधिकार आयोग दलित आयोग महिला आयोग मुस्लिम आयोग	✓	✓	प्रत्येक वर्ष	प्रशिक्षण योजना तयार भएको
		लैङ्गिक हिंसा विरुद्धको १६ दिने अभियान मनाउने,	महिला लक्षित वर्ग	गाउँपालिका वडा कार्यालय लैससास शाखा स्वास्थ्य शाखा	सम्बन्धित विषयमा कार्यरत सरकारी तथा गैसस	✓	✓	प्रत्येक वर्ष हरेक दिवसको अवसरमा	● मानव अधिकारबारे समुदाय तथा लक्षित समुहहरु सचेत भएको ● मानव अधिकार विरुद्धको घटनाहरु कम भएको
		अपाङ्गता दिवस, स्याहार तथा सहयोग सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय दिवस (Oct 29)	समुदाय विद्यार्थी तथा शिक्षक		श्रमिक रोजगारदाता निजी क्षेत्र व्यापारी विद्यालय प्रहरी कार्यालय दलित आयोग	✓			
		श्रम दिवस (May 1),	परिवार, श्रमिक तथा		श्रमिक रोजगारदाता निजी क्षेत्र व्यापारी विद्यालय प्रहरी कार्यालय दलित आयोग	✓	✓		
		जातिय भेदभाव उन्मूलन दिवस (मार्च २१)	रोजगारदाता दलित समुदाय		श्रमिक रोजगारदाता निजी क्षेत्र व्यापारी विद्यालय प्रहरी कार्यालय दलित आयोग	✓			
		महामारीको समयमा यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सुनिश्चिता दिवस (मार्च २८)	दलित समुदाय		श्रमिक रोजगारदाता निजी क्षेत्र व्यापारी विद्यालय प्रहरी कार्यालय दलित आयोग	✓			
		● महिला तथा लक्षित वर्गको कानूनी हक अधिकार संरक्षण तथा न्यायको लागि वडास्तरीय चेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,	महिला तथा लक्षित वर्ग			✓			कानूनी हक अधिकार बारे सचेत भएको

		● श्रमिकको मर्यादित श्रम अधिकार, उचित पारिश्रमिक तथा सुरक्षित कार्यस्थलको हक अधिकारसम्बन्धी पालिका पदाधिकारी, कर्मचारी, न्यायिक समिति निजी क्षेत्र तथा श्रमिकहरुवित्त अन्तर्क्रियका कार्यक्रम गर्ने	श्रमिक तथा रोजगारदाता	गाउँपालिका	निजीक्षेत्र	✓	✓	प्रत्येक वर्ष	रोजगारदाता तथा निजीक्षेत्र श्रम अधिकारप्रति उत्तरदायि भएको
		● श्रम अधिकार र विवाद समाधानको सम्बन्धमा न्यायिक समितिको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने	न्यायिक समिति सदस्य	गाउँपालिका	जिल्ला बार एसोसिएसन	✓	✓		श्रम अधिकार सम्बन्धी मुदाहरु सम्बोधन समयमै भएको
		● सामाजिक सुरक्षासंग सम्बन्धित सरोकारवालाहरुलाई अभिमूखीकरण	न्यायिक समिति सदस्य	गाउँपालिका	जिल्ला बार एसोसिएसन	✓			विवादको सहज सम्बोधन भएको
२.	आर्थिक समृद्धि र दिगो विकासका लागि स्रोत, साधन, अवसर तथा लाभमा महिलाको समान पहुँच सुनिश्चित गरिनेछ।	● लक्षित वर्ग तथा हिंसाबाट पीडित महिलाहरुको आर्थिक अवस्था उन्नतिका लागि “एक वडा एक उत्पादन आर्थिक समृद्धिमा महिला मूलप्रवाहीकरण” नारासहित वडास्तरीय महिला आर्थिक समुन्नत समिति गठन गरी एक वडामा एक उत्पादन गर्नका लागि कृषि, आयमूलक, सिपमूलक कार्यमा क्षमता विकास र व्यवसाय सञ्चालन गर्न अनुदान तथा सहयोगसहितको विशेष कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने,	(एकल महिला, दलित महिला, जनजाति महिला, अपांगता भएका महिला, विपद् पीडित महिला, गरिबी महिला आदि)	गाउँपालिका	सरकारी, गैरसरकारी तथा निजी क्षेत्रसँग	✓	✓	एक वर्ष भित्र	महिलाको आर्थिक समृद्धि भएको
		● महिलाको (अन्तरविविधता) गैर पारम्परिक भूमिका अभिवृद्धि गरी महिला र पर्यटन, महिला र कृषि, महिला र उत्पादन, महिला र प्रविधि, महिला र विपद्, महिला र पशुपालन तथा महिला र बजारीकरण जस्ता कार्यलाई व्यावसायिक रुपमा प्रवर्धन गर्न स्वरोजगार तथा व्यवसायमूलक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने	महिला आर्थिक समुन्नत समिति	गाउँपालिका	कृषि शाखा तथा मन्त्रालय (प्रदेश र संघ)	✓	✓	एक वर्ष भित्र	आर्थिक क्षेत्रमा महिलाको उपस्थिती बढेको

बेतलबी स्याहार र घरेलु काम पहिचान गर्न, कम गर्न र पुनः वितरण गर्न सामुदायिक स्तरमा स्याहार अर्थतन्त्रमा चेतना जगाउन जनचेतना मूलक कार्यक्रम ल्याउने जस्तै स्याहार र सहयोगको अन्तर्राष्ट्रिय दिवसको अवसरमा घरदैलो कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	(एकल महिला, दलित महिला, जनजाति महिला, गरिव महिला, हिंसा पीडित महिला र अपांगता भएका महिला)	गाउँपालिका	<u>ILO</u>	✓	✓		
स्याहार श्रमिकको मर्यादित कामको सवालमा अन्तरक्रिया कार्यक्रम गर्ने	श्रमिक, रोजगारदाता निजी क्षेत्र सञ्चार उद्योग व्यवसाय	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार <u>ILO</u>	✓	✓		श्रम शोषण तथा हिंसा घटेको
व्यवसायजन्य सुरक्षा र स्वास्थ्य (ILO Convention No. 155), समान कामका लागि समान ज्याला र समाव्य व्यवहार (ILO Convention No. 100 and No. 111), कार्यस्थलमा हुने हिंसा तथा दुर्यवहार र श्रम विवाद समाधान जस्ता महिला श्रमिकका हकका विषयमा सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने				✓	✓		श्रम अधिकार विरुद्ध हुने शोषण विरुद्ध उजुरी बढेको
महिलाहरूलाई व्यवसाय सञ्चालन, लघुवित्त तथा सहकारी, बजार व्यवस्थापनका, Bargaining Power र बैङ्किग तथा वित्तीय साक्षरताको बारेमा सचेत गराउन आधारभूत कानूनी व्यवस्थासम्बन्धी तालिम गर्ने	महिला आर्थिक समुन्नत समिति	गाउँपालिका वडा कार्यालय आर्थिक तथा व्यावसायिक विकास शाखा	यस क्षेत्रमा कार्यरत दातृ तथा स्थानीय संस्थाहरु प्रशासकिय तालिम केन्द्र UN Women	✓	✓	१ वर्ष भित्र	सञ्चालन गरेको तालिमको संख्या तथा लाभान्वितहरुको संख्या
- स्थानीय उत्पादनलाई उचित मूल्यसहितको बजार व्यवस्थापन गर्न र अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्न समेत उनीहरूकै सहभागितामा पालिकास्तरीय “महिला आर्थिक समुन्नत अनुगमन समूह” निर्माण गरी परिचालन गर्ने - बजार अनुगमन मापदण्ड बनाउने	महिला तथा समुदाय	गाउँपालिका	FNCCI Chamber of commerce	✓		१ वर्ष भित्र	“महिला आर्थिक समुन्नत अनुगमन समूह गठन भएको मापदण्ड तयार भएको

	महिला उद्यमशीलता विषयमा जानकारी र आवश्यक प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउन महिला उद्यमशीलता सहजीकरण केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन	महिला आर्थिक समुन्नत समिति र समुदाय	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार FNCCI	√	√	१ वर्ष भित्र	महिला उद्यमशीलता सहजीकरण केन्द्र स्थापना भएको
	महिलाहरुलाई उद्यममा प्रवर्धन गर्न उद्योग दर्ता, लगानी तथा करमा सुविधा तथा सहलियतको व्यवस्था गर्ने र गर्न समन्वयकारी भूमिका निभाउने	महिला महिला आर्थिक समुन्नत समिति तथा अन्य महिला	गाउँपालिका		√		६ महिना भित्र	सुविधा तथा सहलियतको निर्णय र कानूनमा परिमार्जन भएको
	● महिला तथा बालबालिकाहरुका लागि सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम संचालन गर्ने	महिला महिला आर्थिक समुन्नत समिति तथा अन्य महिला र बालबालिका	गाउँपालिका		√		६ महिना भित्र प्रत्येक वर्ष	वित्त व्यवस्थापन सम्बन्धी जानकारी भएको
	● वैदेशिक रोजगारबाट सृजित पारिवारिक, सामाजिक तथा बालबालिकाको विचलनलाई रोक्न महिला, पुरुष तथा युवायुवतीहरुका लागि व्यावसायिक शिक्षा, उत्पादनमूलक शिक्षा, स्वरोजगारमूलक शिक्षा उपलब्ध गराई रोजगारी दिने संघसंस्था, निजी कम्पनी तथा व्यापारीहरुसँग सम्पर्क विस्तार गर्न सहयोग गर्ने	युवा युवती समावेशितामा आधारित	गाउँपालिका वडा कार्यालय	ILO CTEVT निजी कम्पनी तथा व्यापारीहरु FNCCI	√	√	एक वर्ष भित्र	युवाहरु उत्पादन तथा रोजगारमा व्यवस्थ भएको
	● जोखिम महिला, अपाङ्गता, हिंसा पीडित महिला तथा विपन्न वर्ग तथा समुदायका लागि सिपमूलक, आयमूलक, उद्यमशीलता, जस्ता आर्थिकोपार्जन र जीवनोपयोगी तालिम सञ्चालन गरी व्यवसायको लागि सहयोग गर्ने ।	लक्षित महिला समुह	गाउँपालिका	CTEVT यस क्षेत्रमा कार्यरत दातृ तथा स्थानीय संस्थाहरु प्रशासकिय तालिम केन्द्र	√	√		स्थानीय उत्पादन तथा व्यवसाय सञ्चालन भएको
	● यस गाउँपालिकामा लैससास केन्द्रित स्रोत, साधन र सेवासम्बन्धी कार्यविधि र मापदण्डहरु तयार गरी सोही आधारमा वितरण गर्ने,		गाउँपालिका		√			

३.	यस गाउँपालिकाबाट उपलब्ध गराइने सेवा, सुविधा र विकासका कार्यक्रमहरूमा सबै लक्षित वर्गको पहुँच बृद्धि गर्ने ।	● गाउँपालिकाबाट उपलब्ध गराउने सेवा, सुविधा तथा अवसरका साथै विकासका कार्यक्रमको सूचना सम्प्रेषण गर्दा लक्षित समुदायको पहुँचमा हुने गरी वडास्तरबाट सम्प्रेषण गरिनेछ,	लक्षित वर्ग	गाउँपालिका	सूचना प्रविधिको क्षेत्रमा कार्यरत संस्थाहरु प्रदेश सरकार	✓		६ महिना भित्र	लक्षित वर्गको पहुँच भएको हुने
		● सूचना सम्प्रेषण गर्दा सार्वजनिक सञ्चार, स्थानीय एफ.एम. तथा मातृभाषासमेत प्रयोग गरी व्यापक रुपमा सूचना सम्प्रेषण गर्ने व्यवस्था गर्ने,	समुदाय	गाउँपालिका वडा कार्यालय		✓			लक्षित वर्गबाट सेवाग्राहिको संख्या वृद्धि भएको
		● किशोरी तथा बालिकालाई यस गाउँपालिकाबाट उपलब्ध गराइने स्वास्थ्य तथा शिक्षाको अवसरमा पहुँच बृद्धि गर्न विशेष नीति तथा कार्यक्रमहरु बनाई लागु गर्ने ।	बालिका तथा किशोरी	गाउँपालिका	विद्यालय	✓	✓		विशेष नीति तथा कार्यक्रम निर्माण भएको
		● बालिका तथा किशोरी सशक्तिकरणकालागि बालिका तथा किशोरी केन्द्रित सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने	बालिका तथा किशोरी	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार	✓	✓		बालिका तथा किशोरीहरु विरुद्धको हिंसा कम भएको
		● नगरपालिका तहमा अपाङ्गता पहिचान सरलीकरण गर्ने अपाङ्गता पहिचान एप्लिकेसन (Disability Screening APP) को प्रयोग गर्न क्षमता विकास गर्ने गरी प्रयोगमा ल्याउने	अपाङ्गता भएका व्यक्ति	गाउँपालिका पञ्जिकरण शाखा	अपाङ्गता अधिकारको क्षेत्रमा कार्यरत संस्था	✓		६ महिना भित्र	● अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा संस्थाहरुमा सचेतना वृद्धि भएको ● सेवाग्राहीको संख्या वृद्धि भएको
		● व्यक्तिगत घटना दर्ता, नागरिकता सिफारिस, नाता प्रमाणपत्र, आर्थिक अवस्था कमजोर सिफारिस, अपाङ्गता परिचयपत्र वितरण, तथा भत्ता वितरण सम्बन्धी आधारभुत सेवाको सहज उपलब्धताको लागि सहजीकरण गर्ने, महिला तथा लक्षित वर्गको आधारभूत कानूनी हक अधिकार (व्यक्तिगत घटना दर्ता) संरक्षण तथा न्यायिक प्रक्रियाको सम्बन्धमा वडास्तरीय चेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,	व्यक्तिगत घटना दर्तामा पहुँच नभएका महिला, बालबालिका तथा अन्य समुदाय	गाउँपालिका वडा कार्यालय पञ्जिकरण शाखा		✓		६ महिना भित्र	लक्षित समुदायबाट व्यक्तिगत घटना दर्ताको संख्या तुलनात्मक रुपमा वृद्धि भएको

		निशुल्क आधारभूत तथा प्रजनन स्वास्थ्य सेवाको सहज पहुँचको सुनिश्चितता गर्ने र यसको बारेमा समुदायस्तरमा जानकारी दिने	महिला	गाउँपालिका स्वास्थ्य संस्था		√		६ महिना भित्र निरन्तर	सेवाग्राहिको संख्या वृद्धि भएको
		विपद संवेदनशील एवं समावेशीमूलक सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी स्थानीय तहको क्षमता विकास गर्ने	विपत जोखिम तथा प्रभावित	गाउँपालिका		√			लैससासमैत्री विपद व्यवस्थापन तथा सम्बोधन भएको
		हिंसा प्रभावित महिला, बालिका तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको लागि निशुल्क कानूनी सेवा, सेवा गृहको सुविधा, OCMC सेवाको पहुँच, मनोसामाजिक परामर्श लगायतका आधारभूत सेवामा पहुँच सुनिश्चित गर्न आवश्यक सहयोग, सहकार्य तथा सम्प्रेषण गर्ने	हिंसा प्रभावित महिला तथा लक्षित वर्ग	गाउँपालिका	OCMC Police जिल्ला सरकारी वकिल कार्यलय District Bar Association	√	√	६ महिना भित्र	लक्षित समुदायको पहुँच वृद्धि भएको
५.	लक्षित समुदायका बालबालिकाको शिक्षाको पहुँच वृद्धिका लागि प्रोत्साहनमूलक कार्यक्रमहरु ल्याउने ।	“निरक्षर शून्य गाउँपालिकाको प्रतिवद्धता शिक्षामा पहुँचको सुनिश्चितता” नारासहित महिला, गरिवी, दलित समुदायका विद्यार्थीहरुका लागि उच्च तथा प्राविधिक शिक्षाको लागि छात्रावृत्तिको व्यवस्था गर्ने,	लक्षित वर्ग	बडा कार्यालय	CTEVT UNICEF	√	√	प्रत्येक वर्ष	लक्षित समुदायबाट विद्यालयमा विद्यार्थी बढेको
		उच्च शिक्षासम्म पहुँच वृद्धिका लागि छात्रावृत्तिको व्यवस्था गर्ने	दलित, गरिव, मुस्लिम, जनजाति, हिंसा पीडित, विपद् प्रभावित, लैङ्गिक अल्पसंख्यक	गाउँपालिका	UNICEF	√	√	एक वर्ष भित्र	छात्रावृत्तिको व्यवस्था भएको
		शिक्षामा सबै वर्ग समुदायको समान अवसर तथा पहुँच वृद्धिको लागि सबैका लागि शिक्षाको अवधारणा अनुरूप लैससासमैत्री स्थानीय शिक्षा नीति अपनाउने	लक्षित वर्ग तथा सबै समुदाय	गाउँपालिका	UNICEF	√	√	एक वर्ष भित्र	लैससासमैत्री स्थानीय शिक्षा नीति जारी भएको
		“बिवाहवारी बिसवर्ष पारी” को कानूनी व्यवस्थालाई समुदायमा अभियान सञ्चालन गर्ने	बालिका, समुदाय	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार UNICEF यस क्षेत्रमा कार्यरत संघसंस्था	√	√	निरन्तर	बाल विवाह घटेको

● बाल विवाह र दहेज अभ्यासको विरुद्ध विद्यालय र समुदायमा अन्तर्क्रिया कार्यक्रम, समुदायमा सडक नाटक तथा दाइजोरहित विवाह गर्ने परिवारलाई सम्मान कार्यक्रम गर्ने,	बालबालिका तथा महिला	गाउँपालिका लैससास महाशाखा	स्थानीय महिला समुह युवा समुह विद्यालय	✓		निरन्तर	बाल विवाह र दहेज अभ्यास घटेको
● किशोर किशोरीहरूलाई दुरव्यसनीबाट बचाउन शिक्षक विद्यार्थी सहकार्य कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । उत्कृष्ट शिक्षकलाई विद्यार्थीमैत्री शिक्षक पुरस्कारबाट सम्मानित गर्ने ।	किशोर किशोरी	गाउँपालिका	विद्यालय	✓		प्रत्येक वर्ष	दुरव्यसनीको संख्या तुलनात्मक रुपमा घटेको
● प्रदेश सरकारले संचालनमा ल्याएको गौरवको कार्यक्रम बेटी पढाउ बेटी बचाउ अभियानलाई प्रवृद्धन गरी छोरी शिक्षा बीमा लगायता कार्यक्रमहरूलाई प्रोत्साहन तथा कार्यान्वयन गर्ने	लक्षित छोरी	गाउँपालिका	प्रदेश सरकार UNDP	✓	✓	प्रत्येक वर्ष	विद्यालयमा छात्राको संख्या वृद्धि भएको
विद्यालयहरूमा प्रजनन स्वास्थ्यमैत्री शौचालयको निर्माण तथा आराम कक्षको व्यवस्था गर्ने,	छात्रा	गाउँपालिका विद्यालय		✓		६ महिना भित्र	छात्राको संख्या बढेको
● रोजगारमूलक तथा व्यवसायिकमूलक शिक्षाका लागि प्रोत्साहनमूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने	विद्यार्थी	गाउँपालिका	CTEVT UNICEF यस क्षेत्रमा कार्यरत संघसंस्था	✓	✓	निरन्तर	
● शिक्षा अनुसारको व्यवसायिक तालिमको लागि अवसर सृजना गर्ने र Exposure visit को अवसर मिलाउने	विद्यार्थी	गाउँपालिका	विद्यालय	✓		प्रत्येक वर्ष	
● विद्यार्थी र रोजगारका निजीक्षेत्र तथा गैसस र दातृसंस्थाहरू बिचको सम्वाद कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	विद्यार्थी	गाउँपालिका	विद्यार्थी र रोजगारका निजीक्षेत्र	✓	✓	प्रत्येक वर्ष	
● बालश्रम शोषण उन्मूलनका लागि रोजगारदाता तथा अभिभावकहरूलाई सचेतनामूलक सामग्री तयार गर्ने र कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, ● बालश्रम शोषणको अनुगमन गरी नियमनकारी भूमिका निभाउने ।	बालबालिका	गाउँपालिका	बालश्रम शोषण विरुद्ध कार्यरत संस्था	✓		६ महिना भित्र	स्रोत सामग्री प्रकाशन भएको बालश्रम न्यून भएको र क्रमश घट्दै गएको

नीति: ४ नेतृत्व तथा निर्णायक तहमा महिलाको अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ

क्र.सं.	रणनीति	कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप	लक्षित समुदाय	प्रमुख जिम्मेवारी	समन्वय/सहकार्य	बजेट		समयसीमा	प्रगति
						आन्तरिक	बाह्य		
१.	महिला तथा लक्षितवर्गको राजीनीति नेतृत्व तथा क्षमता विकासका लागि विशेष नीति तथा कार्यक्रम तयार गर्ने ।	● महिलाहरूलाई आर्थिक, सामाजिक र राजनीतिक क्षेत्रमा नेतृत्व क्षमता तथा सिप विकास गर्न तालिम सञ्चालन गर्ने (जस्तै: व्यवस्थापन, Communications Public Speaking and bargaining, डिजिटल सिप, वकालत तथा Public Dealing and skills of issues raise)	महिला, मुस्लिम महिला, अपाङ्गता भएका महिला, जनजाति, दलित तथा	गाउँपालिका	ILO UNFPA	✓	✓	प्रत्येक वर्ष	निर्वाचित महिला प्रतिनिधिको भूमिका बढ्ने, लैंगिक समानता तथा समावेशीकरण बारे छलफलमा प्रभाव पार्न सक्ने भएको
		● महिला नेतृत्व विकासका लागि महिला विरुद्धका लैङ्गिक हिंसा पीडितलाई कानूनी संरक्षण र सहायताको व्यवस्था गर्ने ।	लैङ्गिक हिंसा जोखिम तथा प्रभावित व्यक्तिहरु	गाउँपालिका वडा कार्यलय	UNWOMEN	✓		निरन्तर	वाहिरी काममा आउन सक्ने वातावरण भएको
		● स्थानीयस्तरका सफल महिला (प्रत्येक वर्ष एक वडा एक महिला) सम्मानित गरी अरूलाई प्रेरित गर्ने । सफल नेतृत्व अनुगमन कार्यक्रमको व्यवस्था गर्ने (भ्रमण)	महिला समुदायका पुरुष	गाउँपालिका	महिला नेतृत्व विकासमा काम गन	✓		प्रत्येक वर्ष	समुदायका महिलाहरु नेतृत्वमा वृद्धि भएको
		● पालिकाबाट समुदायमा सञ्चालित कार्यक्रमहरु विभिन्न समूहका महिला सदस्यहरुको नेतृत्वमा सञ्चालन गर्ने ।	महिला	गाउँपालिका	महिला नेतृत्व विकासमा काम गन	✓		निरन्तर	महिला नेतृत्व क्षमता विकास भएको
		● महिला तथा निर्वाचित महिलाहरुलाई सूचना र प्रविधिमा पहुँच दिलाई उनीहरुको क्षमता विकास गर्ने ।	महिला निर्वाचित महिलाहरु	गाउँपालिका	महिला नेतृत्व विकासमा काम गन	✓		६ महिना भित्र	सूचना प्रविधिमा सचेत भएको
२.	निर्वाचित पदाधिकारीहरुको विषयगत नेतृत्व क्षमता विकास	● निर्वाचित पदाधिकारीहरुको विषयगत नेतृत्व विकासका लागि पदीय जिम्मेवारीअनुसार कानूनी दायित्वको विषयमा क्षमता विकास गर्ने	निर्वाचित महिला प्रतिनिधि	गाउँपालिका लैससास शाखा	महिला नेतृत्व विकासमा काम गर्ने संघसंस्थाहरु District Bar Association	✓		प्रत्येक वर्षमा	महिलाहरुको निर्णायक भूमिका प्रवर्द्धनसम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था निर्णायक क्षमता वृद्धि भएको
		● स्थानीय सरकारको योजना तर्जुमा, काम कर्तव्य र अधिकार तथा स्थानीय समस्या पहिचान र सम्बोधनको विषयमा क्षमता विकास कार्यक्रम	निर्वाचित महिला प्रतिनिधि	गाउँपालिका लैससास शाखा	महिला नेतृत्व विकासमा काम गर्ने संघसंस्थाहरु	✓	✓	प्रत्येक वर्षमा	स्थानीय समस्या पहिचानको क्षमता वृद्धि भएको

		सञ्चालन गर्ने			विषय विशषज्ञ				योजना तर्जुमा अर्थपूर्ण सभागिता भएको
		निर्वाचित पदाधिकारीहरुको विषयगत नेतृत्व विकासका लागि पदीय जिम्मेवारीअनुसार कानूनी दायित्वको विषयमा क्षमता विकास गर्ने	निर्वाचित महिला प्रतिनिधि	गाउँपालिका लैससास शाखा	महिला नेतृत्व विकासमा काम गर्ने संघसंस्थाहरु District Bar Association	✓		प्रत्येक वर्षमा	महिलाहरुको निर्णायक भूमिका प्रवर्द्धनसम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था निर्णायक क्षमता वृद्धि भएको
३.	महिलाको अर्थपूर्ण तथा सहभागिमूलक नेतृत्वको विकास गर्ने	यस गाउँपालिकाबाट गठन हुने विभिन्न विषयगत समितिहरुमा अध्यक्ष वा उपाध्यक्ष जस्ता प्रमुख पहिलो र दोस्रो पदमा फरक लिङ्ग तथा फरक जातिको हुने गरी समितिहरु गठन गरिनेछ,	समुदायका महिला पुरुष अन्य लक्षित वर्ग	गाउँपालिका वडा कार्यालय	गैसस महिला आयोग UNWOMEN	✓	✓		पालिका बाट गठन हुने विभिन्न शाखा, शाखा तथा समितिहरुमा महिलाको समानुपातिक सहभागिता हुनेछ
		महिलाको अर्थपूर्ण सहभागिता तथा नेतृत्व विकासका लागि घरेलु कामकाज, हेरचाह कार्य र अभिभावकीय भूमिकामा महिला र पुरुषको समान दायित्व सिर्जना गर्न समुदायमा रहेको भेदभावमूलक लैङ्गिक भूमिका रूपान्तरणमा उदाहरणीय कार्य गर्ने परिवार र व्यक्तिलाई लैङ्गिक भूमिका रूपान्तरण अभियन्ताको रूपमा सम्मान गर्ने	समुदायका महिला पुरुष लक्षित वर्ग	गाउँपालिका		✓			लैङ्गिक भूमिका रूपान्तरण अभियन्ता को रूपमा सम्मान भएको
		गाउँपालिका सबै शाखाका कर्मचारी, शिक्षक, प्रहरी, सामाजिक अभियन्ता, स्वास्थ्य कार्यकर्ता, कृषक, भेटेनरी आदि व्यावसायिक प्रतिनिधिहरुलाई लैससास र नेतृत्व क्षमता विकासमा तालिम दिने	कर्मचारी, शिक्षक तथा अन्य कर्मचारीहरु	गाउँपालिका लैससास शाखा		✓	✓	प्रत्येक वर्षमा	विषयगत सेवा प्रवाहमा लैससासमैत्री गुणस्तरियता वृद्धि भएको
		यस गाउँपालिकाबाट गठन हुने सबै प्रकारका समितिहरुमा विषयगत आवश्यकतानुसार महिला, दलित, जनजाति, अपाङ्गता तथा अन्य पछाडि पारिएका समुदायको समानुपातिक प्रतिनिधित्वको सुनिश्चितता हुने गरी गठन गर्ने ।	लक्षित वर्ग कर्मचारी	गाउँपालिका		✓		निरन्तर	लक्षित वर्ग तथा कर्मचारीहरुको लैससासमा विषयमा नेतृत्व विकास भएको
नीति: ५ महिलामाथि हुने सबै प्रकारका हिंसाको अन्त्य गरिनेछ ।									
क्र.सं.	रणनीति	कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप	लक्षित समुदाय	प्रमुख जिम्मेवारी	समन्वय/	बजेट	समयसी	प्रगति	

					सहकार्य	आन्तरिक	बाह्य	मा	
१.	लैङ्गिक हिंसा मुक्त गाउँपालिका बनाउने	● “लैङ्गिक हिंसा शुन्य सहिष्णुता हाम्रो प्रतिवद्धता” नामक नारासहित लैङ्गिक हिंसा शुन्य सहनशील गाउँपालिका घोषणा गर्ने,	समुदाय	गाउँपालिका		✓		एक वर्ष भित्र	लैंगिक हिंसा शुन्य सहनशील गाउँपालिका घोषणा भएको
		● “सक्षम किशोरी सशक्त पालिका” नारासहित किशोरीहरुको लागि आत्मरक्षासम्बन्धी तालिमहरु सञ्चालन गर्ने ।	किशोरी	गाउँपालिका		✓		निरन्तर	आत्मरक्षा तालिम सञ्चालन भएको हुने
		● यस गाउँपालिकामा विद्यमान लैङ्गिकतामा आधारित महिला, पुरुष र लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यकहरुमाथि हुने हिंसा नियन्त्रण, हिंसा निषेध, पीडित तथा पीडित साक्षी संरक्षण तथा पीडित पुनर्स्थापनाका लागि सरकारी तथा गैरसरकारी तथा दातृ संस्थाहरूसँग समन्वय तथा सहकार्य गर्ने	महिला पुरुष लक्षित वर्ग	गाउँपालिका	सरकारी गैसस दातृ संस्था	✓		निरन्तर	तत् तत् निकायहरूसँग समन्वय र सहकार्य भएको हुने
		● स्थानीय तहमा गठन हुने वालक्लब, महिला समूह, सहकारी, किशोरकिशोरी समूहलाई लैङ्गिक हिंसा, बालविवाह, घरेलु हिंसा, लागु औषध दुर्व्यसनी नियन्त्रणका लागि समूहगत रुपमा परिचालन गर्ने र उत्कृष्ट समूहलाई वार्षिक रुपमा समाज सहजीकरण पुरस्कारबाट सम्मान गर्ने व्यवस्था गर्ने,	महिला पुरुष लक्षित वर्ग	गाउँपालिका		✓		निरन्तर	समाज सहजीकरण पुरस्कार बाट सम्मान गर्ने व्यवस्था भएको
		● “लैङ्गिक हिंसा उन्मूलनसम्बन्धी पाँच वर्षे कार्ययोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न आवश्यक समन्वय तथा सहकार्य गर्ने	लक्षित वर्ग समन्वय तथा सहकार्य गर्ने संस्था	गाउँपालिका		✓		निरन्तर	कार्ययोजना प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन भएको
२.	● समाजमा विद्यमान लैङ्गिकतामा आधारित असमान शक्ति सम्बन्धको अन्त्य गरी समानता र न्यायपूर्ण सम्बन्धहरुको विकास गर्न ।	● पितृसत्तात्मक, विभेदकारी सामाजिक मूल्य मान्यता, कुरीति तथा अन्धविश्वासका विरुद्ध किशोर तथा पुरुष समूहको परिचालन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	किशोर पुरुष	गाउँपालिका	विषय विज्ञ सरकारी गैसस दातृ संस्था	✓	✓		किशोर तथा पुरुष समूहको परिचालन कार्यक्रम सञ्चालन भएको

		● लैङ्गिकता र जातियताका कारण समाजमा प्रचलित सबै प्रकारका भेदभावजन्य बोलीचाली, व्यवहार तथा हानिकारक परम्परा विरुद्ध समुदायमा समविकास तालिमहरूलाई व्यापकता दिने ● जातिय भेदभावबाट महिलाको जीवन र विकासमा पारेको असर सम्बन्धमा घटना अध्ययन गर्ने	परिवारका श्रीमान श्रीमती	गाउँपालिका	UNFPA यस क्षेत्रमा कार्यरत स्थानीय संस्था	✓	✓		भेदभाव विरुद्ध सचेत भएको घटना अध्ययन प्रतिवेदन
		● बालविवाह, घरेलु हिंसा, लागु औषध दुर्व्यसनी तथा दहेज र बोक्सीको आरोपसँग सम्बन्धित हिंसा विरुद्धका विद्यमान कानूनी, व्यवस्था, उजुरी संयन्त्र तथा दण्ड सजायबारे सामाजिक अभियान सञ्चालन गर्ने ।	लक्षित समुह	गाउँपालिका	राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग राष्ट्रिय महिला आयोग	✓	✓	निरन्तर	पारिवारिक तथा समाजिक सचेतना वृद्धि भई हिंसामा कमी आएको
		● महिनावारी, गर्भपतन, प्रसुती तथा गर्भनिरोध साधनको प्रयोग सम्बन्धमा समाजमा व्याप्त गलत बुझाइ विरुद्ध अधिकारमुखी अवधारणासम्बन्धी सामाजिक सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	महिला पुरुष	गाउँपालिका	UNFPA यस क्षेत्रमा कार्यरत स्थानीय संस्था स्वास्थ्य सेवा विभाव	✓	✓	निरन्तर	यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य र महिला अधिकार सम्बन्धी स्पष्ट धारणाको विकास भएको लान्छनामा कमी आएको
३.	हिंसा प्रभावितहरूको न्यायमा पहुँचको सुनिश्चितता गर्ने	● लैङ्गिक हिंसा तथा हानिकारक अभ्यास र भेदभाव विरुद्ध न्यायमा पहुँच वृद्धिका लागि देहाय अनुसारको कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ● प्रभावितहरूलाई कानून अधिकार र न्यायिक प्रक्रियाको बारेमा मासिक रूपमा मोवाइल लिगल क्याम्प सञ्चालन गर्ने ● मोवाइल मनोसामाजिक परामर्शको सेवा ● कानून व्यवसायी र समुदाय सम्बाद कार्यक्रम	हिंसा प्रभावित व्यक्तिहरू सेवाग्राहि	गाउँपालिका न्यायिक समिति	जिल्ला बार एशोसिएशन कानूनी अधिकारको क्षेत्रमा कार्यरत संस्थाहरू OCMC/CMC	✓	✓	तीन महिना भित्र निरन्तर	लैङ्गिक संवेदनशील न्याय प्रणालीको विकास भएको

● न्यायमा पहुँच वृद्धिको लागि पालिकास्तरमा निशुल्क कानूनी सेवा तथा परामर्शदाताको व्यवस्था गर्ने र सो को बारेमा समुदायमा जानकारी दिने,	हिंसा प्रभावित व्यक्तिहरु सेवाग्राहि	गाउँपालिका न्यायिक समिति	जिल्ला बार एशोसिएशन स्थानीय संघसंस्था	√	√	तीन महिना भित्र	उपलब्ध सेवाको बारेमा समाज सचेत भएको
● वडास्तरमा आवश्यकानुसार मनोसामाजिक परामर्शदाताको निर्माण तथा क्षमता विकास गर्ने, ● वडामा मनोसामाजिक परामर्श कक्षको व्यवस्था गर्ने,	मनोसामाजिक परामर्श आवश्यक भएको सेवाग्राहि	गाउँपालिका	OCMC CMC	√			● परामर्शदाताको उपलब्धता ● वडामा मनोसामाजिक परामर्श कक्षको स्थापना
● वडातहमा मेलमिलापकर्ता तयारी तथा मेलमिलापकक्ष निर्माण तथा विस्तार गर्ने मेलमिलापकर्ताहरुलाई लैङ्गिक हिंसा तथा मुद्दासँग सम्बन्धित बहुआयामिक पक्षको बारेमा क्षमता विकास गर्ने	सेवाग्राहि	गाउँपालिका वडाकार्यालय	मेलमिलाप परिषद् Judges Society National Judicial Academy सामुदायिक मेलमिलापक्षेत्र मा कार्यरत संस्थाहरु	√	√	३ महिना देखि	वडामा मेलमिलापकर्ताको पर्याप्त संख्या तथा मेलमिलापकक्ष स्थापना भएको
● महिला तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु पक्ष भएका मुद्दाहरु लैङ्गिक दृष्टिकोणले संवेदनशील रुपमा हेर्न लैङ्गिकमैत्री मुद्दा व्यवस्थापन कार्यविधि तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने,	लैङ्गिक हिंसा प्रभावित न्यायिक समिति सदस्य	गाउँपालिका	जिल्ला बार एशोसिएशन National Judicial Academy	√		तीन महिना भित्र निरन्तर	कार्यविधि तयार भई लागु भएको
● न्यायिक समिति सञ्चालन, अधिकारक्षेत्र, मुद्दा व्यवस्थापन तथा समस्या सम्बोधनको बारेमा न्यायिक समितिका सदस्यहरुको क्षमता विकास गर्ने,	न्यायिक समितिका सदस्य	गाउँपालिका	जिल्ला बार एशोसिएशन National Judicial Academy	√			मुद्दाको सुनुवाई तथा व्यवस्थापनमा गुणस्तरियता कायम भएको
● न्याय सम्पादन गर्दा ध्यान दिनुपर्ने लैङ्गिक संवेदनशीलताका विषय र प्रक्रियामा जानकारी पुस्तिका तयार गर्ने र न्यायिक समिति सदस्य तथा कर्मचारीहरुको क्षमता विकास गर्ने,	न्यायिक समिति सदस्य	गाउँपालिका	जिल्ला बार एशोसिएशन National Judicial Academy		√		जानकारी पुस्तिका तयार भएको

		कार्यस्थलमा हुने दुर्व्यवहार, यौन दुर्व्यवहार, मर्यादित श्रम, प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार र यससँग सम्बन्धित हिंसा, बारेमा न्यायिक समितिका सदस्यहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने,	हिंसा प्रभावित न्यायिक समितिका सदस्य	गाउँपालिका	जिल्ला बार एशोसिएशन National Judicial Academy	√		तीन महिना भित्र	हिंसा सम्बन्धी मुद्दा तथा विवाद सम्बन्ध क्षमता अभिवृद्धि भएको
		विषयगत मुद्दा व्यवस्थापन तथा न्याय सम्पादन तथा सम्प्रेषणको न्यायिक समिति सदस्य तथा कर्मचारीहरुको क्षमता विकास गर्ने,	न्यायिक समितिका सदस्य र कर्मचारीहरु	गाउँपालिका	जिल्ला बार एशोसिएशन National Judicial Academy	√		६ महिना भित्र	क्षमता विकास भई न्याय सम्पादनमा छिटोछरिटो भएको मुद्दाको प्रभावकारी सम्प्रेषण भएको
		न्यायिक समितिको नेतृत्वमा लैङ्गिकतामा आधारित महिला, पुरुष र लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यकहरुमाथि हुने हिंसामा काम गर्ने जिल्ला तथा स्थानीयतहमा काम गर्ने महिला सेल, OCMC, मेलमिलाप केन्द्र, सेफ हाउस लगायतका सयन्त्र र लैङ्गिकतामा आधारित हिंसाको क्षेत्रमा काम गर्ने गैससको सहकार्य समिति बनाई त्रैमासिक समन्वय बैठक बस्ने र रेफरल (सम्प्रेषण) कार्यलाई प्रभावकारी बनाउने ।	हिंसा पीडित तथा हिंसाको जोरिमका रहेका महिला तथा किशोरी	न.पा	UNFPA, UN Women महिला सेल, OCMC			१ वर्ष भित्र निरन्तर	सहकार्य समिति गठन तथा कार्यशील ।
नीति: ६ लैससास नीति तथा कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि लैससास बजेटको									
क्र.सं.	रणनीति	कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप	लक्षित समुदाय	प्रमुख जिम्मेवारी	समन्वय/सहकार्य	बजेट		समयसीमा	प्रगति
						आन्तरिक	बाह्य		
१.	यस लैससास नीति तथा कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागि लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट निर्माणका लागि नीतिगत व्यवस्था गर्ने	- छुट्टै लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट निर्देशिका बनाई लागु गर्ने, - गाउँपालिकाको वार्षिक, नीति, कार्यक्रम तथा बजेटलाई लैङ्गिक उत्तरदायी र समावेशी बनाउन पालिकामा वार्षिक GESI Audit गर्ने व्यवस्था गर्ने	लक्षित वर्ग जनप्रतिनिधि कर्मचारी	गाउँपालिका	प्रदेश सरकारको सामाजिक विकास मन्त्रालय	√		तीन महिना भित्र प्रत्येक वर्ष	- लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट निर्देशिका तर्जुमा भएको - लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटको योजना तथा

								विनियोजन भएको लैङ्गिक उत्तरदायी शासन पद्धतिको संस्थागत विकास भएको
	गाउँपालिकाको वार्षिक कार्यक्रम तथा सेवा प्रवाहलाई सामाजिक समावेशीकरणमैत्री बनाउन सबै शाखा तथा जनशक्तिविच समन्वय र सहकार्य गरिने सो बारेमा कर्मचारीहरुको क्षमता विकास गर्ने	सबै शाखा	गाउँपालिका	संघको महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालय	√		निरन्तर	समन्वय तथा सहकार्य वढेको
	गाउँपालिका र वडाकार्यालयहरुबाट योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन गर्दा महिला दलित, आदिवासी जनजाति लगायत पछाडि परेका, बञ्चितकरणमा परेका र जोखिममा रहेका समूहका प्रतिनिधि संस्थाहरुलाई समानुपातिक सहभागिताका आधारमा संलग्न गराउने,	लक्षित वर्ग	गाउँपालिका वडा कार्यालय	UNWOMEN संघको महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालय	√		प्रत्येक वर्ष योजना तर्जुमा प्रक्रियामा	योजनामा लक्षित वर्गको सवालहरु सम्बोधन भएको
	● गाउँपालिकाबाट निर्मित कानून तथा सञ्चालित कार्यक्रमहरुको लैससास परिक्षण गर्न लैससास वजेट परिक्षण निर्देशिका बनाउने	लक्षित वर्ग	गाउँपालिका	UNWOMEN संघको महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालय	√	√	एक वर्ष भित्र	वजेट परिक्षण निर्देशिका जारी भएको

२.	लैससास खण्डीकृत तथ्याङ्क संकलन तथा व्यवस्थापन	● गाउँपालिकाको लैससासको बारेमा खण्डीकृत तथ्याङ्क संकलन गर्ने र कार्यक्रम तर्जुममा साथै समीक्षा गर्न प्रयोग गरिने, ● यस गाउँपालिकाको कार्यक्रम मूल्याङ्कन प्रणाली र सूचकलाई परिमार्जित गरी प्रतिवेदनमा खण्डीकृत सूचना समावेश गर्ने व्यवस्था गरिने, प्रत्येक शाखा तथा सरोकारवालाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने । ● गाउँपालिकाको खण्डीकृत तथ्याङ्क समयानुसार अद्यावधिक र योजना तर्जुमाका साथै समीक्षा गर्न प्रयोग गरिने,	कर्मचारी	गाउँपालिका	लैससास विज्ञ	√	√	प्रत्येक वर्ष	खण्डीकृत तथ्याङ्क अनुसार लैङ्गिक उत्तरदायित्व कार्यक्रम तथा मुल्यांकन हुने गरेको
३.	नीति तथा कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागि विभिन्न संघसंस्था तथा निकायहरूसँग प्रभावकारी रूपमा सहकार्य समन्वय गर्ने र लैससासमैत्री अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्ने	● गाउँपालिकाको लगानी, सहयोग, समन्वय र सहजीकरणमा सञ्चालन हुने सामुदायिक विकास कार्यक्रमहरूलाई स्वीकृति गर्दा लक्षित वर्गको सहभागिता सुनिश्चित भए नभएको बारे लेखाजोखा गरी सशर्त स्वीकृत गर्ने ● गाउँपालिका तथा पालिकासँग सहकार्य गरी सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमहरूको लैससासमैत्री अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्ने	नगरपालिका, समन्वय र सहकार्य गरेका संस्थाहरू	नगरपालिका	समन्वय तथा सहकार्य गर्ने संस्थाहरू	√		६ महिना भित्र	● कार्यपालिकीय निर्णय ● स्विकृत भएको कागज लैससास मूलप्रभाविकरण तथा स्थानीयकरण भएको
		● कार्यक्रमको प्रभावकारिता मापनको लागि सार्वजनिक सुनुवाई (GESI Public Audit) गरिनेछ, र सार्वजनिक सुनुवाई गर्दा लक्षित समुदायको उपस्थिति र लैससासका सवाललाई उचित रूपमा सम्बोधन गरिनेछ,	लक्षित समुदाय	गाउँपालिका		√		प्रत्येक वर्ष	लैससास उत्तरदायि तथा जवाफदेहिताको विकास भएको
४.	गाउँपालिका कर्मचारी तथा मानवीय स्रोत परिचालनमा लैससास उत्तरदायी बनाउने	● गाउँपालिकाको जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरूले आफ्नो निजी तथा व्यावसायिक जीवनमा समेत लैङ्गिकतामा आधारित कुनै पनि प्रकारको हिंसा कसैलाई नगर्ने प्रतिवद्धता सहितको जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारी आचारसंहिता निर्माण गर्ने र सपथग्रहण तथा नियुक्तिको समयमा प्रतिवद्धता व्यक्त गर्ने र गराउने । ● कार्यालयको कर्मचारी नियुक्ति तथा व्यवस्थापनमा महिला, पुरुष तथा यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यकका र विभिन्न समुदायको प्रतिनिधित्व	जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरू	गाउँपालिका		√		२ महिना भित्र कर्मचारी नियुक्ति तथा व्यवस्थापनको समयमा	● आचार संहिता तयार भएको र अभ्यास भएका ● कर्मचारी व्यवस्थापन तथा नियुक्तिमा लैससास सन्तुलन कायम भएको ● लक्षित वर्गहरूको

		हुने गरी लैससास सन्तुलित कर्मचारी व्यवस्थापन गर्न सारभूत समानता सम्बन्धी कर्मचारी नीति तर्जुमा गरि लागु गर्ने							सहभागिता वृद्धि भएको
		लैससास सन्तुलित कर्मचारी व्यवस्थापनको लागि विद्यमान कर्मचारीको क्षमता तथा मानवीय स्रोत साधनको विकास							सारभूत समानता सम्बन्धी कर्मचारी नीति जारी भएको
५.	समन्वय, सहकार्य तथा सम्प्रेषण	- गाउँपालिका र वडा कार्यालयहरूबाट योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन गर्दा महिला दलित, आदिवासी जनजाति लगायत पछाडि परेका, बञ्चितकरणमा परेका र जोखिममा रहेका समूहका प्रतिनिधि संस्थाहरूलाई समानुपातिक सहभागिताका आधारमा संलग्न गराउने । - लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति कार्यान्वयनका लागि आवश्यकता अनुसार सरकार, निजी अन्य गैर सरकारी संस्थाहरूसँग साझेदार विकास गर्ने	तथा साझेदारी संस्थाहरु प्रभावित महिला तथा कार्यरत स्थानीय संस्थाहरु OCMC, CMC सेवा गृह, पुनर्स्थापना केन्द्र, प्रहरी तथा जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालयका SBA, OCMC, SAS, CMC तथा अन्य सरोकारवाला संस्थाहरु	गाउँपालिका	समन्वय तथा सहकार्यका लागि सहमत सरकारी तथा गैरसरकारी संस्था दातृसंस्था	√	√	निरन्तर	- प्रभावकारी समन्वय तथा सहकार्य भएको - कार्यक्रममा पारदर्शिता तथा उत्तरदायित्वको समान भएको
				गाउँपालिका	निजी क्षेत्र	√	√	निरन्तर	- सम्प्रेषण संयन्त्र प्रभावकारी भएको - सम्बन्धित निकायबाट सेवाका गुणस्तरियता वृद्धि भएको - आर्थिक मितव्ययिता भई थोरै लगानी धेरै काम भएको
		हिंसा पीडित महिला, बालबालिका तथा दलित समुदायको न्यायमा पहुँच, सिप विकास, रोजगारी, स्वास्थ्य उपचार, मनोसामाजिक परामर्श, कानूनी सहयोग तथा परामर्श तथा पुनर्स्थापनाको लागि OCMC, सेवा गृह, पुनर्स्थापना केन्द्र, प्रहरी		गाउँपालिका				निरन्तर	

		तथा जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालयका साथै अन्य सरोकारवाला निकायहरूसँग सहकार्य, समन्वय तथा सम्प्रेषण गर्न पहल गर्ने । ● प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार तथा सेवालाई चुस्तदुरुस्त उपलब्ध गराउन आवश्यक सहयोग तथा सरोकारवाला संस्था (SBA, OCMC, SAS, FPAN, CMC आदि)सँग समन्वय, सहकार्य तथा सम्प्रेषण							
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

)

आज्ञाले
सरोज कुमार सिंह(
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत